

הגדה של פסח

ענין זיתון

וכמנהג בית אברהם זיתון ה"י
ומנהג יואלי קונסטנטיין [אלג'יריה]

רמת בית שמש
התשע"ט

הקדמת המחבר

לכל משפחתי והילדים היקרים שלי

מעיין שרה ויהונתן

רחמים

חייא

ישעיה

אלקנה בצלאל

בני אברהם פסח

בן מכלוף, בן יעקב, בן מכלוף, בן יהודה

לבית זיתון 'גרנה'

ובן מליחא, בת נסים, בן אברהם, בן כלפא, בן כלפא

לבית עזרם

מנהגי חודש ניסן:

א. בראש חודש ניסן מדליקים נר בלי ברכה עם שמן זית קצת חלב ומוסיפים תכשיטי זהב של האישה וזכר להקמת המשכן במדבר. (זה הסלחן גג) וכבר העידו בתקופת האר"י ז"ל, מנהגו של רבי אברהם הלוי ברוכים ז"ל, שהיה מדליק נר לכבוד ראש חודש [בלי ברכה].

עם המנהג:

שמן זית כנגד מגורת הזהב, החלב כנגד השפע והתורה, ותכשיטי זהב דווקא של האישה שלא תרמה לעגל הזהב אלא להבדיל, להקמת המשכן.
המנהג הזה מצוי אצל רוב העדות הספרדיות, באופן שונה. אבל המשמעות היא דומה.

ג. נהגו לא לאכול מצה מר"ח עד הסדר של פסח. (למולי ה' אנוקואה)

ג. ואנחנו נהגנו מפורים למנוע מלאכול מצה. לכן, וודאי שלא אוכלים מצה אפילו עשירה בערב ליל הסדר, אלא תפוחי אדמה מבושלים, ביצים שלוקים ונקניק.

ד. אומרים כל יום קרבן הנשיאים בלי שום תפילה ובקשה, ורק הפרק של אותו יום.

ה. נהגו לצבוע הבית מחדש והוא מנהג עתיק.

ברכת האילנות:

א. משתדלים לברכה בימי חול המועד (חוקת הפסח, צית הבחירה) עם כל המשפחה, ועורכים סעודה קטנה או ברכות, ולכל הפחות פירות ומגדניות לאכול במקום שמברכים את ברכת האילנות (עין צמחתי יהודה שקלח למזנים טעו צזה, שקל מזככים ולא אוכלים). וכמה למדנים טעו בזה שכ"ב זרירים במצוות, ששוכחים עניין לברך במניין. והוא מטעם התקשרות הנשמות בין הברים ע"י אחווה ורעות.

ב. עיקר הברכה עד שהפרות יגדלו, פירוש, שיהיו מוכנים [בשלים] לאכילה. מעבר לזמן זה, לא יברך. [שו"ע]

ג. אין לומר שום תפילות ובפרט תפילות לעילוי ולתיקון נשמות. וסיבה פשוטה. חודש ניסן הוא ראש השנה למלכים, ואולם ט"ו בשבט [לבית הלל] הוא ראש השנה לאילנות. לא מוזכר בתלמוד, בזהר ובכתבי האר"י ז"ל, שום תיקון לפירות בט"ו בשבט, ושום תיקון לפירות האילן בחודש ניסן. היות כי ברכת האילנות דווקא על העצים ולא על פירות. ודווקא, דעת הזהר הקדוש שאין לומר השכבות לעילוי נשמות בחודש ניסן, היפך אותם תפילות לעילוי הנשמות המוגולגלות וכו' המסודרות במהזורים הרגילים.

ד. יברך גם על אילנות טובות הברכה הבאה: שככה לו בעולמו. [שו"ע או"ח ס' רכה ס"י]

**בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא חִסַּר בְּעוֹלָמוֹ
כָּלוּם וּבָרָא בּוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאֵילָנוֹת טוֹבוֹת לִיהֲנוֹת בָּהֶם
בְּנֵי אָדָם.**

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁכָּכָה לוֹ בְּעוֹלָמוֹ.

סדר בדיקת חמץ

להחביא י' פתיתים

מקור מה שנוהגים שהאישה מחביאה עשרה פתיתים קודם בדיקת חמץ הוא ע"פ מנהג רבי חיים ויטאל, ודוקא האישה מחביאה.

אופן בדיקת החמץ

- א. טוב ליטול ידים קודם הבדיקה [בלי ברכה] – רבי יוסף רנסיה ז"ל [ע"פ מהרי"ל].
- ב. בודקים בהעברה ולא בקפדנות ואנחנו סומכים על הניקיון והסדר שנעשה בימים הקודמים. (נרכ"י ס' תל"ג ו' צסס חידושי פסחים להרב שפירא, עיין פ"ח (תל"ג א') צסס הידושלמי).
- ג. לוקחים צלחת וסכין [ולא נוצה וכף כמנהג חב"ד, גם לא מלח בתוך הצלחת במנהג הבן איש חי], ואחרי הבדיקה, מציניעים הכל בשקית מונחת בדלת הכניסה, כדי לבער למחרת.
- ד. נהגנו לכבות כל אורות הבית אחרי הברכה, והוא מנהג ותיק, ורק אחרי שסיימנו לבדוק, חוזרים בחדר המרכזי ומדליקים, ובעל הבית אומר כל המירא.
- ה. בודקים את החדרים כולם ביחד, ולא מתפזרים כל אחד בחדרו.
- ו. תפילת ערבית בציבור קודם הבדיקה - ביחיד יתפלל אחרי הבדיקה.
- ז. בודקים מצאת הכוכבים.
- ח. מנהגנו לענות כל השנה ברוך הוא וברוך שמו על כל ברכה ששומעים, בכל סוגי הברכות, והוא ע"פ השו"ע [ס' קכ"ד, והוא דין ולא מנהג] וגם הגאונים (עיין אורחות חיים), והראשונים (הרא"ש, הטור, רבי ישראל אנקוואה אביו של רבי אפרים אנקוואה מתלמסאן, רבי יהודה כלאץ מאלג'יר, ועוד, וכבר מובא המנהג בשם פירוש הרוקח כת"י לתפילה שכולם נוהגים לענות ברוך הוא וברוך שמו על כל ברכה), ולא נמצא שום ראשון שפסל המנהג הזה!

נוסח 'כל המירא'

א. בנוסח כל המירא, לא אומרים המילה חמישא שחמיעא לשון שאור. אמנם, חמירא, חמין, כולל בו גם שאור- רבי יוסף גיאנסיאה בקצור מורה דרך. וכך הוא בשו"ע. אמנם, משלון האר"י ז"ל [בשער התפלה] נראה שחמין ושאור הם ב' דברים שונים.

ב. אומרים כל חמירא ג' פעמים אף שלדעת השו"ע וכל הראשונים מספיק פעם אחת. מקור כפילות ג' פעמים הוא מהרד"א, והוא כמין חזקה. גם אומרים 'כל', הקמין קטן [תנועת החולם] ולא כל [תנועת פתח]. וכך היה מנהג סבי ז"ל מצד מאמיו ע"ה.

ג. לא ישכח מלתרגם בלשון הקודש כדי שכולם יבינו.

ד. אין מדברים בזמן הבדיקה אלא מה שבענין הבדיקה, ואם דיבר לא צריך לחזור לברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל בִּיעוּר חֲמִין:**

מיד אחר הבדיקה יבטלנו ויאמר ג"פ:

**כָּל חֲמִירָא דְאִכָּא בְּרִשׁוּתֵי דְלֹא תְּזַתִּיה, וְדְלֹא בְּעֵרְתִּיה, לְבַטֵּיל
וְלִתְּהוּי כְּעַפְרָא דְאַרְעָא.**

**כל חמין שיש ברשותי שלא ראיתיו ושלא ביערתיו יהיה בטל ויהיה כעפר
הארץ:**

א. ואחר הבדיקה יזהר להצניע פתיתי החמין שמצא, ויצניע אותם ליד דלת הבית עד למחרת.

ב. אוכלים פיתה בשם ח'סיס (וגם טריידה) עם בשר צלוי, זכר לקרבן פסח.

ביעור ביום – ערב פסח

ביום ערב פסח מוקדם ישרוף החמין ומבערים עם לולבים הנשארים מהג סוכות.
ויבטלנו, ויאמר ג"פ:

**כָּל חֲמִירָא דְאִכָּא בְּרִשׁוּתֵי דְתְּזַתִּיה וְדְלֹא תְּזַתִּיה, דְּבְּעֵרְתִּיה וְדְלֹא
בְּעֵרְתִּיה לְבַטֵּיל וְלִתְּהוּי (הַפְּקָר) כְּעַפְרָא דְאַרְעָא.**

**כל חמין שיש ברשותי שראיתיו ולא ראיתיו, שביערתיו ולא ביערתיו, יהיה
בטל ויהיה (הפקר) כעפר הארץ:**

אורז וקטניות

מניעת אכילת עוף בפסח

הוא מנהג מפורסם ומובא גם בספרי הפוסקים כגון קמה סולת, אולם כיום, העופות נמכרים נקיים, ואין חשש למצוא גרעין חיטה בקיבה. בכל זאת מי שנהג כך, ימשיך במנהגי אבותיו.

א. לא אוכלים קטניות יבשות לחמץ רבים נהגו (כגון פול יבש, אפונה, ועוד) אבל מותר לנו אפונים ופולים לחים (טריים). ארץ החיים בשם בית דוד הסומך על השו"ע יו"ד, שהפול אינו קטנית אלא עשב.

ב. הגדרה של קטנית היא שה"ירק" הצטמק והתייבש.

עיקר מניעת הקטניות הוא שאין כבוד ליום טוב לאוכלם [הרשב"א] גם הרשב"א החמיר בהם, ולגבי אורז מחזיקים בדעת רבי יוחנן בן נורי. יש לציין שנהגי אלג'יריה מקורם עוד לפני הרשב"א והריב"ש ע"ה כמובא בשו"ת הריב"ש בענין כפילות פסוק 'הודו לה' כי טוב וכו'" באמרי'ת הודו לה' קראו בשמו בתפילת שחרית.

ג. אין אנו אוכלים חומס מיקרבות לשון חמץ, ויש לקיים המנהג, היות שרוב מנהגי פסח מבוססים על רמזים וגימטריות. גם לא תירס, ולא טחינה.

ד. מנהגי ירושלים ואלג'יריה לא לאכול אורז בפסח כלכ"י צ"ס הפ"ח, לחמץ רבים צאיגרות. והוא מנהגו צלג'יריה. ואף סבי יעקב זיתון ז"ל, ביטל את מנהג אכילת אורז כשהתיישבו בחזרה באלג'יריה.

ה. לא משתמשים בשום תבלין, חוץ ממלח ופלפל שחור, והריסה.

ו. כל השמנים מותרים כי אינם בהגדרת 'קטניות' אלא זרעונים

ז. נהגנו להימנע מלשתות כל מיני שתיות וסוכריות בפסח לשם שנוי משאר השנה. גם לא היינו משתמשים בתנורים כלל [חוץ מתנור המרכזי המוכשר לאפיית מצות בתוך החג] – הכלל הוא: לבשל הבישולים המסורתיים, המשותפים לכל הקהילה, כי הם נערכו לפי צורך וקיום המנהג.

ח. בליל פסח יש שנהגים לאכול ר'מו [הרשוף (לנקות ממש היטב) ארטישוק, פולים, לפת, קישואים ירוקים, קליפות של פולים עם בשר טוב ושמן, ומשרים את המצה בתוך המרק הזה כמה דקות לפני לאכול "שולחן ערוך" – ההבדל בין המצוקי הטונסאי לבין הר'מו הוא שבמצוקי, הירקות הם שונים, וגם אופן ההשגה שונה, שבמצוקי, שוכרים את המצה בצלחת ואז מוסיפים הירקות כעין מרק. בר'מו, כבר המצה הושרה בתוך המרק – והוא הבדל מילולי, מצוקי מלשון צוק, שהמצה כעין צוק מסובב מהמרק, והר'מו משלון רב, להרם, שלוקחים ממעל המרק את המצה השרויה].

ט. גם יש שאוכלים קלייה [מרק של בשר עם חלקים פנימיים וקצת הריסה] הנקרא גם שקיימבה.

י. סלטים: שוקשוקה [בלי ביצה, ונהגים לאכול אותה ככה כל שבתות וימים טובים] יותר ירוקה משאר השנה, סלטה משוייה [גמבה ירוק ואדום על האש], ארטישוק חי חתוך עם קצת הריסה שמן וליון, ועוד. עיין בסוף ההגדה.

יא. לא אוכלים בוטנים

יב. אוכלים גם פרוסת קרפיון בקמח מטוגנות בשמן. [עיין זה השולחן גג' ס' ט ה"ג]

יג. לא אוכלים בשר צלי בליל פסח חוקת הפסח בשם הבית יהודה ס' ג"ז. רוב התבשילים בסירים, ולא משתמשים בתנור.

דיני ערב פסח

- א. רק הבכורות הזכרים מתענים. שו"ע.
 - ב. לא אומרים מזמור לתודה בתפילת שחרית (רבי יוסף גיאנסיה. והוא מנהג רוב קהילות הספרדים מימי קדמונים).
 - ג. בערב פסח, לא אוכלים לא מצה עשירה, ולא עוגיות בקמח תפוח אדמה, אלא פירות וירקות, ביצים קשות ונקניק. (למודי ה' אנקווה). ויש להזהר לא לאכול עוגיות פשוט, שהם מקמח מזהב. בימי החג לא אוכלים אותם עוגיות, והסביבה העיקרית, חשך הרב מדלכי אליהו, רב שלום משאש ורב יעקב יוסף כ"ל, שהם תעובת חמץ.
- עריכת השולחן:**
- א. סדר הקערה כפי שמובא בשם האר"י ז"ל (אפילו שאינו מוסכם בכתבי האר"י ז"ל, כי רבי חיים ויטאל לא מביא את הסדר הה, נהגנו. ונהרא ופשטיה)
 - ב. שילוק וצילוי הזרוע – מבשלים את הזרוע בר'מו, וצולין אותו על האש קצת.
 - ג. הביצה לא צלוייה אלא רק מבושלת כמו שמובא בשו"ע.
 - ד. המרור הוא החסה ואין הבדל בין מרור להזרת חוקת הפסח אנקווה. רק שלוקחים עלי החסה העליונים בשביל המרור, ועלי החסה התחתונים [יותר בהירים] להזרת.
 - ה. הכרפס הוא הסלרי [שו"ע-האר"י ז"ל בשער התפלה, ודווקא הסלרי ולא ירק אחר]
- א. טובלים בחומץ והוא חומץ לבן, ולא במי מלח [אלא רק אם אין חומץ]
 - ב. אופן הכנת החרוסת: אגוזי מלך, אגוזים, שקדים, תפוח עץ, אגס, תמרים, רימון, יין. עיקר החרוסת הוא התמרים. מוסיפים יין זכר לטיט.
 - ג. וזה לשון השו"ע בס' תעו: אפילו בשר עגל ועוף כל דבר שטעון שחיטה אסור לאכול צלי במקום שנהגו שלא לאכול צלי.
 - ד. עורכים את הסדר לפני ללכת לבהב"ג לתפילת ערבית.
 - ה. ומשאירים הקערה מכוסה על השולחן אחרי הסדר עד למחרת, ואין להקפיד שהקערה תהיה שלמה. הגדת אלג'יר ועיין לשון השו"ע. ואין לחשוש עם הקערה לא שלמה אחרי הסדר, וזו חומרה בעלמא, ואין מנהגנו כן. גם לא משאירים החרוסת בקערה.
 - ו. מדליקים ומברכים על ב' הנרות ביום טוב, היפך שבת [שמדליקים קודם ומברכים אח"כ].
 - ז. לא מברכים ברכת שהחיינו בהדלקת נרות ביום טוב.
 - ח. לא נהגנו לאכול גדים ביום טוב [חוצץ מליל הסדר], אלא אם יום טוב נופל בשבת.

מנהגי סדר ליל פסח:

קדש:

- א. עורכים את הסדר על הרצפה, על מצעים ושולחן נמוך.
- ב. לא נהגנו לשיר את כל הסימנים ביחד כמו שנהגו בני בבל, אלא להכריז הסימן במקומו. טרם לקידוש מכריזים „קדש ורחץ“ (אומרים גם ורחץ מחשש הפסק בין נטילת ידים לכרפס). רבי יוסף גיאנסיה
- ג. בפסח שחל בשבת מדלגים 'שלום עליכם' ושאר הוספות, והוא כדי לא לכבד על הקטנים ועל הנשים [שחייבות בכל דיני ליל הסדר].
- ד. נהגנו לשיר את הקידוש ביחד חוץ מהברכות שרק המסדר אומר, ומוציא ידי חובה כל המסובין. עיין עלי הדס המביא סימוכין למנהג הזה.
- ה. לילד מגיל 9 ואילך, נותנים כוס יין ולא יותר, ועדיף בכוס הרביעי כדי שלא יתנמנם.
- ו. נשים יושבות כל קידוש שבשנה כולל פסח.
- ז. לוג הכוס הוא חלק הלחי הפנימי שבפה, ויש למלאו מיין.
- ח. ליל פסח שחל בליל שבת, לא אומרים שלום עליכם, כי ליל שימורים הוא, ואין אנו צריכים משירת המלאכים, כמו שכתוב בהגדה, לא עי" שרף ולא עי" מלאך אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו.
- ט. אם טעה ושתה [או אכל מצה] בלא הסיבה, יחזור לשותות בהסיבה. [שו"ע] ואם הוא מצטער, פטור מלחזור ולשתות. [היד"א]
- י. לא נהגנו לא בשטיפה ולא הדחה בשום כוס מכוסות בסדר, והרשות בידו.

קדש

זה השולחן אשר לפני ה' (הגדה לכתב"ד)
לייחודא קודשא בריך הוא ושכינתיה ברחימו ורחילו בשם כל ישראל

אם הל בשבת מתחילין כאן ולא אומרים שלום עליכם: שבת שלום שבת מקודש
יום הששי. ויכלו השמים והארץ וכל צבאם. ויכל אלהים ביום השביעי
מלאכתו אשר עשה וישבת ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה. ויברך
אלהים את יום השביעי ויקדש אותו כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא
אלהים לעשות.

בחול מתחילין כאן

אֵלֶּה מוֹעֲדֵי יְהוָה מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם בְּמוֹעֲדָם:

סְבָרֵי מְרֻנָּן : עוֹנִים : לְחַיִּים

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְרֵי הַגֶּפֶן:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
עַם וְרוֹמַמְנוּ מִכָּל לְשׁוֹן וְקִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו. וְתַתֵּן לָנוּ יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה (שְׂבָתוֹת לְמַנְהֵגָה ו) מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה חַגִּים
וְזִמְנִים לְשִׂשׁוֹן אֶת יוֹם (הַשְּׂבָת הַזֶּה וְאֵת יוֹם) חַג הַמִּצְוֹת הַזֶּה
וְאֵת יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה זְמַן חֲרוּתְנוּ בְּאַהֲבָה מִקְרָא
קֹדֶשׁ זִכָּר לִיְצִיאַת מִצְרָיִם. כִּי בָנוּ בְּחֵרְתָּ וְאוֹתָנוּ קִדְּשָׁתָּ
מִכָּל הָעַמִּים, (וְשְׂבָתוֹת ו) מוֹעֲדֵי קֹדֶשׁ (בְּאַהֲבָה וּבְרַצוֹן) בְּשִׂמְחָה
וּבְשִׂשׁוֹן הַנְּחַלְתָּנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מִקְדָּשׁ (הַשְּׂבָת ו) יִשְׂרָאֵל
וְהַזְּמַנִּים:

במוצאי שבת מוספין:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא מְאֹרֵי הָאֵשׁ.
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמְּבָדִיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחָל, וּבֵין אֹר לְחֹשֶׁךְ, וּבֵין יִשְׂרָאֵל
לְעַמִּים, וּבֵין יוֹם הַשְּׂבָעִי לְשִׂשַׁת יְמֵי הַמַּעֲשֵׂה. בֵּין קִדְּשַׁת שְׂבָת לְקִדְּשַׁת יוֹם טוֹב הַבְּדִלְתָּ,
וְאֵת יוֹם הַשְּׂבָעִי מִשִּׁשַׁת יְמֵי הַמַּעֲשֵׂה הַקִּדְּשַׁת. הַבְּדִלְתָּ וְהַקִּדְּשַׁת אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל
בְּקִדְּשֶׁךָ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, הַמְּבָדִיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחָל.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁהַחַיִּים וְקִיָּמָנוּ

וְהַגִּיעָנוּ לְזְמַן הַזֶּה.

שׁוֹתָה כּוֹס הַיַּיִן [רְבִיעִית או לוג] בַּהֲסָבָה.

ורחץ

6. מברכים אחד את השני ברכת 'חג שמחה' [וגם שבת שלום אם בשבת]
7. נוטלים את הידיים בלי ברכה ואח"כ מכריזים 'כרפס'.
8. נהגנו ליטול את הידיים כל השנה רק ב' שפיכות על כל יד. [שו"ע, האר"י ז"ל בשער התפלה]
9. כשנוטלים ידיים, חוזרים עד השולחן לברך הברכה, ואין הפסק בזה כלל כי הוא מצורך הנטילה.
10. גם מברכים אחרי הניגוב ולא קודם לו. ואני זוכר שסבא שלי מצד אימי ז"ל היה מברך בשעת הניגוב.
11. נטילת ידיים הוא לפי סדר הגיל ומעמד המברך (האב הוא הראשון). (כך מובא בטור ופסקי דינים להרא"ש, ומוצא גם בשו"ע).
12. אם נטל וברך, לא יברך על הנטילה שקודם מוציא מצה [רחצה], ואז יטול בלי ברכה.

כרפס

6. רק בעל המשפחה מברך ומוציא ידי חובה כל המסובין (וזה שייך לכל השנה), אבל כולם אוכלים. ומטבילין בחומץ לבן [ולא במי מלח, וכדברי השו"ע].
7. יש להעיר שהמנהג המרווח הוא לא ליטול ידיים בדבר שטיבולו במשקה, וזאת, לכל אורך השנה. מזה שמחזק השאלה והתמיהה בפסח על נטילת ידיים אחרי הקידוש [ורחץ] קודם טיבול הכרפס בחומץ. וכך דעת המטה יהודה.

טובלים כרפס פחות מכזית בחומץ ומברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הוֹה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרִי
הָאָרֶץ הַזֶּה:

ואוכל בלי הסיבה

יחזן

לוקחים את המצה האמצעית ביד שמאל ואומרים הנוסח הבא
הַפְּדָא שֶׁק אֱלֵלָא לְבַחַר עֲלָא אֲטַנְאֵשׁ אֲטָרִיק, וְכָרְג'וּ
מִנּוּ וְלֵאד יִשְׂרָאֵל פְּלִיבִים

תרגום: כך קרע ה' את הים ליי"ב קרעים ויצאו ממנו בני ישראל ביבשה.

6. ושוברים את המצה באמצע, בהכאת יד ימין ושובר אותה באמצע בידו הימנית בב' חלקים. החלק קטן יצניע תחת המפה (של השלחן) והחלק הגדול יחזיר הבעל הבית, בין שתי המצות השלמות. וכך הוא בשו"ע ס' ס' תעג ס"ו ובסימן תעז ס"א. כיסוי האפיקומן במפה הוא רמז לגאולה האחרונה שזמנה אינו ידוע. גם החלק הגדול שהוא אפיקומן, רמז לאורך הגלות העולה על אריכות שאר הגלויות.

מגיד

- ד. עיקר אמירת ההגדה הוא סיפור ההגדה ע"פ הפשט ובלי הרחבה אלא בהזכרת מדורים בעיקר, וכדי שהתינוקות לא ישנו קודם אכילת מצה ומרור.
- ה. עיקר לימוד ההגדה הוא אחרי הסדר, בלימוד כל הלילה [או עד שתתחטפנה שינה]
- ו. לוקחים קערת הסדר ומרימים על ראשי המסובין באומרים ג' פעמים „אתמול“. כל אחד ואחד יכול לסבב על ראשי המסובין את הקערה.
- ז. אמנם, נהגו שהנשים והנערות מסבבות הקערה, ואין חשש לחוסר צניעות או דיני טהרה. וכך הוא המנהג אצל כמה עדות, ומברכים את הנערה שתמצא בן זוג טוב או ילידה קלה.
- ח. מקור המנהג מוזמן הגאונים (הגדה שלמה) שחלקם לא היו אומרים 'הא לחמא עניא' אלא „אתמול“ ומתחילים מיד ב"מה נשתנה". נהוג אצל יהודי קוסטנטנין, טוניס ולוב, ובודדים מאלג'יר עצמה (ישמח משה ג'ג).
- ט. יש להרים את הקערה עם כל מה שיש בתוכה ולא לחשוש לאוכל קדשים בחוץ. (זה שלחן ג'ג) כשס פסח מעובין). אמנם נהגנו ליטול מהקערה את הזרוע והביצה, ולהחזירם אחרי הרמת הקערה [סבא שלי מצד מאמי ז"ל]
- י. מקור קדום להגביה על ראש התינוקות. (מהר"א אזולאי על הלבוש ס' תע"ג. והמחבר של עלי הדס מלא כבד סימוכין מוזמן הראשונים).
- יא. הקערה תהיה ממוסה כל זמן הסיבובים.

**אֶתְמוֹל, הֵיינו עֶבְדִים, הַיּוֹם בְּנֵי חוֹרִין, הַיּוֹם
כֵּאֵן, לְשָׁנָה הַבֹּאָה בְּאֶרֶץ דִּישְׁרָאֵל,
בְּנֵי חוֹרִין:**

הא לחמא עניא

6. מגביהים החצי מצה ב'הא לחמא עניא'. ואינו מנהג ע"פ האר"י ז"ל אלא ע"פ ראשונים. ומכיוון שכבר הרמנו הקערה ב'אתמול' שהיה בזמן הגאונים במקום אמירת 'הא לחמא עניא', לכן מגביהים רק את המצה הפרוסה [החצי מצה שבין ב' השלמות], וכך יוצאים ידי כל הדעות [אלו שנהגו להגביה רק הקערה ב'הא לחמא עניא', ואלו שנהגו להרים רק את המצה]. עיין מהר"ל [מנהגים] ועוד.

3. אומרים 'הא' ולא 'הא'.

זו המצאה חדשה [רק לפני 270 שנה] לומר 'הא', שאין שום מקור בגמרא או בראשונים, לא בזוהר הקדוש ולא בהאר"י ז"ל. ולכן, טוב למנוע מלנהוג הנהגות שנתחדשו על פי פירוש כוונות, ולא כדרך האר"י ז"ל שגילה עומק וסוד המנהג או ההלכה שכבר היה קיים [ובכמה מהם תיקן את אותו דין או מנהג והעמיד אותו על יושרו].

2. רק בעל הבית אומר 'הא לחמא עניא' ולא כולם ביחד, מסיבה פשוטה: אין המזמין אורחים אלא בעל הבית.

7. אומרים 'הא לחמא עניא' רק פעם אחת.

מגלה את המצות שבקערה, מגביה החצי מצה ואומר בקול רם :

הָא לְחַמָּא עֲנִיָּא דִּי אֲכָלוּ אַבְהֵתְנָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם. כָּל
דְּכַפִּין יְיָתִי וַיִּכְלֹ, כָּל דְּצָרִיד יְיָתִי וַיִּפְסַח. הַשְּׁתָּא הָכָא
לְשָׁנָה הִבָּאָה בְּאַרְעָא דִּישְׂרָאֵל. הַשְּׁתָּא הָכָא עֲבָדִי לְשָׁנָה
הִבָּאָה בְּאַרְעָא דִּישְׂרָאֵל בְּנֵי חוֹרִין.

ומחזיר המצה הפרוסה בין שתי השלמות שבקערה.

6. מוזגים הכוס לפני 'מה נשתנה' כדעת השו"ע. [סי תעג ס"ז]

3. נהגנו לשיר רוב פסקי ההגדה ביחד חוץ מכמה חלקים והם: הא לחמא עניא, עבדים היינו, עשר מכות, אילו היה, ברכת גאל ישראל.

2. כל חלקי ההגדה שמצבע אפור [או בהיר] הם החלקים שרק בעל הבית אומר לבד.

7. המנגינה היא מאוד קרובה של קריאת המשנה [בעיקר פרקי אבות שנהגו לשיר בין פסח לשבועות].

מסלקין הקערה מעל השולחן וזו עקירת השולחן וכאן הבן או אחד מן המסובים שואל :

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת והלילה הזה שתי פעמים. שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ או מצה והלילה הזה בולו מצה. שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות, והלילה הזה מרור. שבכל הלילות אנו אוכלין ושותין בין יושבין ובין מסבין והלילה הזה כלנו מסבין.

מחזירים הקערה למקומה ומגלה את המצות והאב עונה לבנו:

עבדים היינו לפרעה במצרים, ויוציאנו יהוה אלהינו משם ביד חזקה ובזרוע נטויה. ואלו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו ממצרים, עדין אנו חנו ובנינו ובני בנינו משעבדים היינו לפרעה במצרים. ואפילו כלנו חכמים, כלנו נבונים, כלנו יודעים את התורה, מצוה עלינו לספור ביציאת מצרים. וכל המרבה לספור ביציאת מצרים הרי זה משבח.

נהגנו לשיר כולנו ביחד עד 'ברוך המקום'

מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא ורבי טרפון שהיו מסבין בבני ברק, והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם: רבותינו, הגיע זמן קריאת שמע של שחרית.

אמר רבי אלעזר בן עזריה: הרי אני כבן שבעים שנה, ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדַרְשָׁה בן זומא. שנאמר, "למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך". ימי חייך הימים, כל ימי חייך הלילות. וחכמים אומרים: ימי חייך העולם הזה, כל ימי חייך. להביא לימות המשיח.

כל אחד בתור שלו קורא פסקא אחת

ברוך המקום, ברוך הוא. ברוך שנתן תורה לעמו ישראל,
ברוך הוא. בנגד ארבעה בנים דברה תורה. אחד חכם, ואחד
רשע, ואחד תם, ואחד שאינו יודע לשאל.

חכם מה הוא אומר: מה העדות והחקים והמשפטים אשר
עוה יהוה אלהינו אתכם. אף אתה אומר לו בהלכות הפסח:
אין מפטירין אחר הפסח, אפיקומן.

רשע מה הוא אומר: מה העבודה הזאת לכם. לכם ולא לו.
ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל, כפר בעקר. ואף אתה
הקחה את שניו ואמר לו: בעבור זה עשה יהוה לי בצאתי
ממצרים. לי. ולא לו. ואילו היה שם, לא היה נגאל.

תם מה הוא אומר: מה זאת. ואמרת אליו: בתוק יד הוציאנו
יהוה ממצרים מבית עבדים.

ושאינו יודע לשאל: את פתח לו, שנאמר: והנדת לבנד ביום
ההוא לאמר, בעבור זה עשה יהוה לי בצאתי ממצרים.

יכול מראש חדש. תלמוד לומר: ביום ההוא. אי ביום ההוא,
יכול מפעוד יום. תלמוד לומר: "בעבור זה". "בעבור זה", לא
אמרת אלא בשעה שמצה ומרור מנחים לפניך.

וחזורים לשיר בחד

מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו, ועכשיו קרבנו
המקום לעבודתו, שנאמר: ויאמר יהושע אל כל העם, פה
אמר יהוה אלהי ישראל: בעבר הנחר ישבו אבותיכם
מעולם, תרח אבי אברהם ואבי נחור, ויעבדו אלהים אחרים.
ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנחר ואולך אותו בכל
ארץ כנען, וארבה את זרעו ואתן לו את יצחק, ואתן ליצחק

את יַעֲקֹב וְאֵת עֲשָׂו. וְאַתֶּן לַעֲשָׂו אֶת הַר שְׁעִיר לְרֵשֶׁת אֹתוֹ,
וַיַּעֲקֹב וּבְנָיו יָרְדוּ מִצְרָיִם.

בְּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְּטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל, בְּרוּךְ הוּא. שְׁתַּקְדּוּשׁ בְּרוּךְ
הוּא חֹשֵׁב אֶת הַקֶּץ, לַעֲשׂוֹת כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְאַבְרָהָם אָבִינוּ
בְּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם, יָדַע תִּדַע כִּי
גֵר יִהְיֶה זְרַעְךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם, וְעַבְדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת
שָׁנָה. וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנִכִי וְאַחֲרָי כֵּן יֵצְאוּ בְּרַכְשׁ
גָּדוֹל.

מוכסה את המצות ומגביה את הכוס ביד ימין
היא שְׁעֵמֶדָה לְאַבְרָהָם וְלָנוּ, שֶׁלֹּא אַחַד בְּלִבָּד עָמַד עָלֵינוּ
לְכַלּוֹתֵנוּ, אֲלֵא שֶׁבְּכָל דּוֹר וָדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ,
וְהַקְדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מַצִּילֵנוּ מֵיָדָם.

נייה את הכוס ויגלה את המצות וממשיכים לקרוא ביד
צֵא וּלְמַד מֵהַ בְּקֵשׁ לְבֵן הָאֲרָמִי לַעֲשׂוֹת לְיַעֲקֹב אָבִינוּ. שְׁפָרְעָה
לֹא גָזַר אֱלֹהִים עַל הַזְּכָרִים וְלְבֵן בְּקֵשׁ לַעֲקוֹר אֶת הַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר:
אֲרָמִי אָבִד אָבִי, וַיֵּרֶד מִצְרַיִמָּה וַיִּגְדַּל שָׁם בְּמַתִּי מֵעַם, וַיְהִי שֵׁם
לְגוֹי גָּדוֹל, עַצוּם וָרֵב.

וַיֵּרֶד מִצְרַיִמָּה: אָנוּם עַל פִּי הַדָּבָר.
וַיִּגְדַּל שָׁם: מִלְּמַד שֶׁלֹּא יָרַד יַעֲקֹב אָבִינוּ לְהִשְׁתַּקֵּעַ אֱלֹהִים לְגוֹר
שָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֹּאמְרוּ אֵל פְּרַעֲהוּ, לְגוֹר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן, כִּי אֵינִי
מְרַעָה לְעֵצָאן אֲשֶׁר לַעֲבָדֶיךָ, כִּי כְבֹד הָרָעַב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן. וְעַתָּה
יֵשְׁבוּ נָא עֲבָדֶיךָ בְּאֶרֶץ גִּשְׁן.

בְּמַתִּי מֵעַם: כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אַבְוֹתֶיךָ
מִצְרַיִמָּה, וְעַתָּה שְׁמֹךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כְּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לְרֵב.

וַיְהִי שֵׁם לְגוֹי גָּדוֹל: מִלְמַד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְצַיְנִים שָׁם.

לְגוֹי גָּדוֹל עָצוּם: כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ וַיִּרְבוּ וַיַּעֲצְמוּ בְּמֵאֹד מְאֹד, וַתִּפְּלֵא הָאָרֶץ אֹתָם.

וְרַב: כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: רַבְּבָה כְּצִמְחַה הַשְּׂדֵה נְתַתִּיךָ, וַתִּרְבֵּי וַתִּגְדְּלֵי וַתִּבְאֵי בְעַדֵי עַדָּיִים, שְׂדֵים נִכְנֹו וַיִּשְׁעֲרֹךְ צִמְחָה, וְאֶת עֵרֶם וְעֶרְיָה. וְאֶעֱבֹר עֲלֶיךָ וְאֶרְאֶךָ מִתְּבוֹסֶסֶת בְּדַמְיֶךָ, וְאֶמַר לְךָ בְּדַמְיֶךָ חַיִּי, וְאֶמַר לְךָ בְּדַמְיֶךָ חַיִּי.

וַיִּרְעוּ אֹתָנוּ הַמְּצָרִים וַיַּעֲנוּנוּ, וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה.

וַיִּרְעוּ אֹתָנוּ הַמְּצָרִים: כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: הֲבֵה נִתְחַכְמָה לוֹ פֶּן יִרְבֶּה, וְהָיָה כִּי תִקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסֵף גַּם הוּא עַל שְׂנְאֵינוּ, וְנִלְחַם בָּנוּ וְעָלָה מִן הָאָרֶץ.

וַיַּעֲנוּנוּ: כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּשְׁיִמוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עַנְתּוּ בְּסִבְלָתָם, וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפִרְעֹה, אֵת פֶּתָם וְאֵת רַעֲמִסִּים. וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה: כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: וַיַּעֲבִידוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ.

וַנִּצְעַק אֵל יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת קִלְנוּ, וַיִּרְא אֶת עֲגִינוּ וְאֶת עֲמָלָנוּ וְאֶת לְחַצְנוּ.

וַנִּצְעַק אֵל יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ: כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְהִי בַיָּמִים הַרְבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם, וַיִּאָּנְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבוֹדָה וַיִּזְעְקוּ, וַתַּעַל שׁוֹעַתָם אֵל הָאֱלֹהִים מִן הָעֲבֹדָה.

וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת קִלְנוֹ: כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם, וַיִּזְכּוֹר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ, אֶת אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק וְאֶת יַעֲקֹב.

וַיֵּרָא אֶת עַנְיָנוּ: זו פְּרִישׁוֹת דֶּרֶךְ אֶרֶץ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּדַע אֱלֹהִים.

וְאֵת עַמְלָנוּ: אֵלּוּ הַבְּנִים. כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֵּצֵא פֶרְעֹה לְכָל עַמּוֹ לֵאמֹר, כָּל הַבֶּן הַיְלֹוד הַיֵּאֲרָה תִשְׁלִיכֵהוּ, וְכָל הַבַּת תַּחְיֶינָהּ.

וְאֵת לַחֲצֵנוּ: זֶה הַדַּחֲק, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: וְגַם רָאִיתִי אֶת הַלַּחֲץ אֲשֶׁר מַצְרַיִם לֹחֲצִים אֹתָם.

כל אחד קורא בתור שלו

וַיּוֹצֵאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֹרַע נְטוּיָה, וּבְמָרָא גָדֹל, וּבְאֹתוֹת וּבְמִפְתִּיּוֹם.

וַיּוֹצֵאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם: לֹא עַל יְדֵי מַלְאָךְ, וְלֹא עַל יְדֵי שָׂרָף, וְלֹא עַל יְדֵי שְׁלִיחַ, אֲלֵא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכַבּוּדוֹ וּבַעֲצָמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וַעֲבַרְתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֹּה, וְהַפִּיתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה, וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲעַשֶׂה שְׁפָטִים, אֲנִי יְהוָה.

וַעֲבַרְתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֹּה . אֲנִי וְלֹא מַלְאָךְ . וְהַפִּיתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם . אֲנִי וְלֹא שָׂרָף . וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲעַשֶׂה שְׁפָטִים . אֲנִי וְלֹא שְׁלִיחַ . אֲנִי יְהוָה . אֲנִי הוּא וְלֹא אֲחֵר .

כל אחד ואחד מהמסובין נוטל ביד ימין את הביצה ואומר, "זו".

**בְּיַד חֲזָקָה: זֶה הַדָּבָר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: הִנֵּה יָד יְהוָה הוֹיָה בְּמִקְנֶךָ
אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה, בְּסוּסִים, בְּחֲמֹרִים, בְּגַמְלִים, בְּבָקָר וּבְצֹאֵן, דָּבָר
כְּבֵד מְאֹד.**

הטור מביא שהזרוע זכר ל'זרוע נטויה'. המנהג היה כנראה נפוץ בכל צפון אפריקה. אף כמה מחכמי ג'רבא ביטלו את המנהג הזה בעירייהם ע"פ רבי אברהם פאלג'י, המנהג הזה היה נפוץ בהרבה קהילות, מטורקיה עד מרוקו. ויש להיזהר, בקריאת מנהג 'מנהג בורות' כמו שראינו בענין מנהג לזרוק עלי המרור. [בהגהות בסוף הספר זה השולחן מנני אלג'יר לרבי יעקב ג'י מאלג'יר (מוצאו מטוניס) מופיע הערה על מנהג זריקת עלי מרור מרבי שמואל אבולקאר ז"ל מאלג'יר, שהוא מנהג בורות. ואחרי מחילה מכבודו ז"ל, מצאנו שכן היו נוהגים לזרוק עלי מרור אצל גאונים אחרים כרבי סידי פרג' רבי סידי פרג' חלימו ז"ל, ורבי יצחק זרביב ז"ל ועוד, כמו שקבלתי פה אל פה מהרב שמואל סיראט שליט"א].

אמנם, מקור מפורש בהגדת רבי אליהו בן הרוש [צפרו, מרוקו] 'כוס אליהו', שמגביהים הזרוע בפסקה 'זרוע נטויה'. ועיין בענין הגבהת הזרוע בפסח שהיו אבותינו אוכלין'.

מקור המנהג הוא בירושלמי [ע"פ הכל בו המובא בבית יוסף] כי לוקחים ביצה זרוע על 'בעא רחמנא למיפרק יתנא בדרעא מרממא' ומובא גם במאירי על פסחים בשם המדרש וגם באבודרהם. ופירוש הדבר הוא **בעא** [ביעא בארמית זו ביצה] **רחמנא למיפרק יתנא בדרעא מרממא** – רצה הקב"ה לגאול אותנו ביד רמה. והוא רמז לביצה [ביעא] **בעא** (ביצה) **רחמנא למיפרק** (הוא פרק הזרוע) **יתנא** (יתן) **בדרעא מרממא** (ביד רמה), ולכן נהגו להרים גם הביצה וגם הזרוע. אולם, האמת היא שאין שום חשש כלל, היות שבמקום קרבן פסח לוקחים את המצה! והזרוע אינו אלא זכר בעלמא לקרבן פסח, כמובא בגמרא [שיש שהיו לוקחים תרד ואורז] או בפוסקים הראשונים שחלק מהם היו לוקחים ביצה ודג.

מגביהים הזרוע כל אחד ואחד ואומר 'זרוע נטויה'

**וּבְזָרְעַ נְטוּיָה: זֶה הַחֶרֶב, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: וְחָרְבוּ שְׁלוֹפָה בְּיָדוֹ,
נְטוּיָה עַל יְרוּשָׁלָּיִם.**

**וּבְמִרְא גְדֵל: זֶה גְלוֹי שְׂכִינָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: או הַנְּסָה אֱלֹהִים
לְבָא לְקַחַת לוֹ גּוֹי מִקְרֵב גּוֹי, בְּמִסַּת בָּאֲתוֹת וּבְמוֹפְתִים
וּבְמִלְחָמָה, וּבְיַד חֲזָקָה וּבְזָרְעַ נְטוּיָה, וּבְמוֹרָאִים גְדֵלִים, כְּכֹל
אֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ.**

**וּבָאֲתוֹת: זֶה הַמַּטָּה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֵת הַמַּטָּה הַזֶּה תִּקַּח
בְּיָדְךָ, אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בוֹ אֵת הָאֲתוֹת.**

שפיכות היין בעשר מכות

6. נוהגין לזרוק מעט מן הכוס באצבעו [הזרת] כשמוגיע לדם ואש ותמרות עשן וכן כשמוזכר המכות דצ"ך עד"ש באח"ב בכלל ובפרט הכל ט"ז פעמים (מהרי"ל). והוא ע"פ הגהות מימוניות וע"פ פסח מעובדין להגאון החזי"צ בעל הכנסת הגדולה.

5. גם נוהגים לשפוך כוס היין על הזרת מיד שמאל, מעל הדלי, כשהאישה שופכת מים, על כל מכה מעשר המכות. המנהג של שפיכת המים ע"י האישה. מוזכר ב'כתר סס טוב' גלגון.

ג. יש הסבר יפה והוא לצאת ידי חובה ע"פ דעת מקובלים [אין זה ממנהג האר"י ז"ל, אלא ככל הנראה כך נהג מוהר"ח ז"ל ע"פ עדות ר"י צמח בשם החברים שבדמשק] לשפוך מן הכוס, לבין מנהג הקדום לשפוך טיפות ע"י הזרת.

7. זורקים אז את היין שבקערה במקום שאין בו דורכים.

ה. חוזרים למלא את כוס הבעל הבית ביין, ואין צריך לשתופו.

ו. אומרים 'גויים' על כל מכה ומכה [והוא 'שפוך חמתך על הגויים']

וּבְמִפְתִּימֵי זֶה הַדָּם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַתִּי מִזְפָּתִים בְּשִׁמִּים

וּבְאָרְזֵי דָם, וְאֵשׁ, וְתִמְרוֹת עֶשֶׂן.

דָּבָר אַחֵר, בְּיַד חֲזָקָה: שְׁתִּימֵם, וּבְזֵרַע נְטוּיָה: שְׁתִּימֵם, וּבְמִרְאָה
גְּדֹלָה: שְׁתִּימֵם, וּבְאֵתוֹת: שְׁתִּימֵם, וּבְמִפְתִּימֵם: שְׁתִּימֵם. אֵלֹהֵי עֶשֶׂר
מִכּוֹת שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמַּצְרִיִּים בְּמַצְרַיִם,
וְאֵלֹהֵי הַיּוֹד:

דָּם. צִפְרִידַע. כְּנִיָּם. עָרוֹב. דָּבָר. שְׁחִין. בָּרָד.

אֲרָבָה. חֲשֹׁךְ. מִכַּת בְּכוֹרוֹת.

רַבִּי יְהוּדָה הָיָה נוֹתֵן בָּהֶם סְמָנִים:

דְּצ"ךְ. עַד"ש. בְּאֲח"ב.

ממלאים את הכוס מחדש ולא צריך שטיפה והדחה

רבי יוסי הגלילי אומר: מנין אתה אומר שלקו המצריים במצרים עשר מכות, ועל הים לקו המשיים מכות. במצרים מה הוא אומר. ויאמרו התרטמים אל פרעה: אצבע אלהים היא. ועל הים מה הוא אומר. וירא ישראל את הים הגדלה אשר עשה יי במצרים, ויראו העם את יהוה, ויאמינו ביהוה ובמשה עבדו. כמה לקו באצבע. עשר מכות. אמור מעתה: במצרים לקו עשר מכות, ועל הים לקו המשיים מכות.

רבי אליעזר אומר: מנין שכל מכה ומכה שהביא הקדוש ברוך הוא על המצריים במצרים היתה של ארבע מכות. שנאמר: ישלח בם חרון אפו, עברה וזעם וצרה, משלחת מלאכי רעים. עברה. אחת, וזעם. שתיים, וצרה. שלש, משלחת מלאכי רעים. ארבע. אמור מעתה: במצרים לקו ארבעים מכות, ועל הים לקו מאתיים מכות.

רבי עקיבא אומר: מנין שכל מכה ומכה שהביא הקדוש ברוך הוא על המצריים במצרים היתה של חמש מכות. שנאמר: ישלח בם חרון אפו, עברה וזעם וצרה, משלחת מלאכי רעים. חרון אפו. אחת. עברה. שתיים, וזעם. שלוש, וצרה. ארבע, משלחת מלאכי רעים. חמש. אמור מעתה: במצרים לקו חמשים מכות, ועל הים לקו חמשים ומאתים מכות.

כמה מעלות טובות למקום עלינו:

- אלו הוציאנו ממצרים ולא עשה בהם שפטים דיינו .
- אלו עשה בהם שפטים, ולא עשה באלהיהם דיינו .
- אלו עשה באלהיהם, ולא הרג את בכוריהם דיינו .
- אלו הרג את בכוריהם ולא נתן לנו את ממונם דיינו .
- אלו נתן לנו את ממונם ולא קרע לנו את הים דיינו .
- אלו קרע לנו את הים ולא העבירנו בתוכו בתרבה דיינו .

- אלו העבירנו בתוכו בְּתַרְבֵּה וְלֹא שָׁקַע צָרְכֵנוּ בְּתוֹכוֹ . דִּיּינּוּ .
- אלו שָׁקַע צָרְכֵנוּ בְּתוֹכוֹ וְלֹא סִפַּק צָרְכֵנוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה . דִּיּינּוּ .
- אלו סִפַּק צָרְכֵנוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה וְלֹא הֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמֶּן . דִּיּינּוּ .
- אלו הֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמֶּן וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַשֶּׁבֶת . דִּיּינּוּ .
- אלו נָתַן לָנוּ אֶת הַשֶּׁבֶת, וְלֹא קָרַבְנוּ לְפָנֵי הַר סִינַי . דִּיּינּוּ .
- אלו קָרַבְנוּ לְפָנֵי הַר סִינַי, וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה . דִּיּינּוּ .
- אלו נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה וְלֹא הִכְנִיסָנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל . דִּיּינּוּ .
- אלו הִכְנִיסָנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלֹא בָנָה לָנוּ אֶת בַּיִת הַמִּקְדָּשׁ . דִּיּינּוּ .

על אחת כמה וכמה טובה כפולה ומכפלת למקום עלינו: הוציאנו ממצרים, עשה בהם שפטים, עשה באלהיהם, הרג את בכוריהם, נתן לנו את ממונם, קרע לנו את הים, העבירנו בתוכו בְּתַרְבֵּה, שקע צרינו בתוכו, ספק צרכנו במדבר ארבעים שנה, האכילנו את המן, נתן לנו את השבת, קרבנו לפני הר סיני, נתן לנו את התורה, הכניסנו לארץ ישראל, ובנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עונותינו.

רַבֵּן גַּמְלִיאֵל הִיָּה אֹמֵר: כָּל מִי שֶׁלֹּא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְבָרִים אֵלּוֹ בַּפֶּסַח, לֹא יֵצֵא יְרֵי חוּבָתוֹ, וְאֵלּוֹ הֵן:

כולם אומרים ביחד

פֶּסַח, מִצָּה, וּמָרוֹר.

רק בעל הבית מגביה את הזרוע ואומר

פָּסַח שְׁהָיוּ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִים בְּזִמְנֵי שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ קִיָּם, עַל שׁוֹם מָה. עַל שׁוֹם שֶׁפָּסַח הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל בְּתֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָמַרְתֶּם זִכַּח פָּסַח הוּא לִיהוָה אֲשֶׁר פָּסַח עַל בְּתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת מִצְרַיִם, וְאֵת בְּתֵינֵנוּ הַצֵּיל. וַיִּקַּד הָעַם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ.

6. המנהג להגביה החצי מצה שבקערה ב'מצה זו'.

7. בעל המשפחה מגביה ואומר 'מצה זו, מרור זה' ומוסר אח"כ לכל אחד ואחד שעושה כן וכך הוא בחידושי המאירי (פסחים קטו ע"ב)

יקח המצה הפרוסה בידו ויראנה למסובין ואומר

מִצָּה זוֹ שֶׁאֲנַחְנוּ אוֹכְלִים, עַל שׁוֹם מָה. עַל שׁוֹם שֶׁלֹּא הִסְפִּיק בְּצַקְּם שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לְהַחֲמִיץ, עַד שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם מִלֶּךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וּנְאֻלָּם מִיָּד, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֹּאפֹּן אֶת הַבֶּצֶק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֲגַת מִצּוֹת כִּי לֹא חָמֵץ, כִּי גִרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יִכְלוּ לְהַתְמַהֵמָה, וְגַם עָדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם.

המנהג הוא להגביה המרור ואחרון זורק אותו דרך החלון או הדלת

האחרון קורא הפיסקה הבאה אחרי שהשליך את חתיכת המרור לארץ או בחוץ לדירה אם יש עירוב בשכונה. וכן נהגו חכמי קונסטנטיין (המנהג מובא ב-זה השלחן גג) וגם העידוני הרבנים ע.שושנה ויש. סירט (שעבר כמה סדרי פסח בקטנותו אצל רבו רבי סידי פרג' וראה הגאון לנהוג גם הוא בזה) ורב ראובן גג והרב יצחק זרביב ז"ל. סיבת המנהג הזה הוא להשליך הרע, המרירות והמוות (בילע המוות לנצח) ממנו, מרור גמט' מו"ת. עיין גם שפיות היין בעשר מכות [רבי יעקב צמח], שפיות יין ההבדלה על פתח הבית [בן איש חי], טליית המצה לקיר [של"ה], הנחת עלה חסה על הדלת [עלי הדס], הנחת עלי פולים בפניות הבית [זה השולחן גג] ועוד מנהגים רבים וטובים ואין בהם חשש בל תשחית וביזוי אוכלין. גם מובא באר"י ז"ל [שער כתבי מורי ז"ל – דפוס אהבת שלום] שהמוזזה דוחה ושומרת הבית מהמזיקין. מילה מוזזת [חסר ככתוב בתורה] הם תיבות ז"ז מו"ת שהם החיצונים והמזיקין. ולכן, היות שמילה מו"ת גימטריה מרור"ר, הרי שזורקין מהבית כל מזיק וחיצוני. ודו"ק. [זית"א]

מגביה המרור ואומר

מְרֹרֵר זֶה שֶׁאֲנִי אוֹכְלִים, עַל שׁוֹם מָה. עַל שׁוֹם שֶׁמְרֹרֵר הַמִּצְרַיִם אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בְּעַבְדָּה קָשָׁה, בְּחֶמֶר וּבְלִבָּנִים וּבְכָל עַבְדָּה בְּשָׂדֵה, אֵת כָּל עַבְדָּתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָּהֶם בְּפָרָד: ואחרון זורק את עלי המרור עבר החלון או לדלת הבית [יעל מוזזת ביתך, מוזזת אותיות ז"ז מו"ת – אר"י ז"ל. ולכן לעבר מוזזת הבית

משליכים המרור שהוא גמט' מו"ת. [זית"א]

בְּכֹל יוֹר וְיוֹר תִּיב אָדָם לְהִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאִלוֹ הוּא יֵצֵא
מִמִּצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִגַּדְתָּ לְבְנֶיךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר, בְּעֵבוֹר זֶה
עָשָׂה יְהוָה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם. שְׁלֹא אֶת אַבּוֹתֵינוּ בְּלֶבֶד גָּאֵל
הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֲלֵא אַף אוֹתֵנוּ גָאֵל עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר:
וְאוֹתֵנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם, לְמַעַן הִבִּיא אוֹתֵנוּ, לְתֵת לָנוּ אֶת הָאָרֶץ
אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבּוֹתֵינוּ.

מכסה המצות ומגביה הכוס עד אחר גאל ישראל ואומרים כולם ביחד.

לְפִיכֶן אֲנַחְנוּ תִיבִים, לְהוֹדוֹת, לְהַלֵּל, וּלְשַׁבַּח, וּלְפָאֵר,
וּלְרוֹמֵם, וּלְהַדִּיר, וּלְקַלֵּם, לְמִי שֶׁעָשָׂה לְאַבּוֹתֵינוּ וְלָנוּ אֶת כָּל
הַנְּסִים הָאֵלֹהִים. הוֹצִיאֵנוּ מֵעֲבָדוֹת לְחֵרוֹת, וּמִשְׁעַבּוֹד לְגָאֵלָה,
וּמִיָּגוֹן לְשִׁמְחָה, וּמֵאֶבֶל לְיוֹם טוֹב, וּמֵאֶפְלָה לְאוֹר גְּדוֹל,
וּמִשְׁעַבּוֹד לְגָאֵלָה. וְנֹאמַר לְפָנָיו הַלְלוּיָהּ.

הַלְלוּיָהּ. הַלְלוּ עַבְדֵי יְהוָה, הַלְלוּ אֶת שֵׁם יְהוָה. יְהִי שֵׁם יְהוָה
מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם. מִמְּוֹרַח שֶׁשֶׁשׁ עַד מְבוֹאוֹ מְהַלֵּל שֵׁם
יְהוָה. רֵם עַל כָּל גּוֹיִם יְהוָה עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ. מִי כִּי אֱלֹהֵינוּ
הַמְּגַבִּיחֵי לְשִׁבְתָּ, הַמְּשַׁפִּילֵי לְרְאוֹת בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ. מְקִימֵי
מַעַפְר דָּל, מַאֲשֵׁפַת יָרִים אֲבִיוֹן. לְהוֹשִׁיבֵי עִם גְּדִיבִים, עִם
גְּדִיבֵי עַמּוֹ. מוֹשִׁיבֵי עֵקֶרֶת הַבַּיִת, אִם הַבְּנִים שִׁמְחָה הַלְלוּיָהּ.

בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לַעֲזוֹ. הִיְתָה יְהוּדָה
לְקַדְשׁוֹ, יִשְׂרָאֵל מִמְּשָׁלוֹתָיו. הַיָּם רָאָה וַיִּנָּם, הַיַּרְדֵּן יָסַב
לְאַחֹר. הַהָרִים רָקְדוּ כְּאֵילִים גְּבָעוֹת כְּבָנֵי צֹאן. מַה לָּךְ הַיָּם
כִּי תִנוֹם הַיַּרְדֵּן תִּסָּב לְאַחֹר הַהָרִים תִּרְקְדוּ כְּאֵילִים גְּבָעוֹת
כְּבָנֵי צֹאן מִלְּפָנֵי אֲדוֹן חוֹלֵי אֶרֶץ מִלְּפָנֵי אֱלֹהֵי יַעֲקֹב הַהֹפְכֵי
הַצּוֹר אֲנָם מַיִם חֲלָמִישׁ לְמַעַיְנוּ מַיִם.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר
גָּאֵלְנוּ, וְגָאֵל אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, וְהִגִּיעַנוּ
הַלְיָהּ הַזֶּה, לֶאֱכֹל בּוֹ מִצֵּה וּמְרוֹר. כֵּן יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, הִגִּיעַנוּ לְמוֹעֲדִים וְלְרִגְלִים
אַחֲרִים הַבָּאִים לְקִרְאתָנוּ לְשָׁלוֹם, שְׂמֵחִים בְּבִגְדֵי
עִירֹךְ, וְשֹׁשֵׁיִם בְּעִבּוֹדְתְךָ, וְנֹאכְלֵי שֵׁם מִן הַזְּבָחִים
וּמִן הַפְּסָחִים, אֲשֶׁר יִגִּיעַ דָּמָם עַל קִיר מִזְבִּיחֶךָ
לְרִצּוֹן, וְנוֹדָה לְךָ שִׁיר חֲדָשׁ עַל גְּאֻלָּתָנוּ, וְעַל
פְּדוּת גַּפְּשָׁנוּ.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה גָּאֵל יִשְׂרָאֵל:

עונים ברוך הוא וברוך שמו ואמן

שותים כוס שני בהסבה

רחצה

נוטלים ידיים ומברכים

**בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדַיִם.**

מוציא מצה

6. שיעור הכזית הוא בין 9 גרם ל 40 גרם. אלא שצריך לאכול ב' כזיתים – ואם אינו יכול, כזית אחד מספיק. [חזון איש]. ונהגנו ב 20 גרם, אף שנהגו ב 9 או 12 גרם.
7. נוהגים לאכול מצה קשה וכך נהגו הספרדים, לאכול גם קשה וגם רקח [עיין מעם לועז]
8. המצה הרכה היתה טפוחה ולא דקה [עיין שו"ע עד טפח, עדות פאפי ה"י מאלג'יריה]
9. לא נהגנו לטבול המצה במלח בסדר ליל פסח, כי המצה נקראת לחם עוני ולחם נקי. שבת פסח. וזה רק לסדר של פסח. אלא שכן טובלים בשאר ימי פסח. [הוא כדעת הרמ"א וכך נהג סבי ז"ל]

יקח ויאחו שלושת המצות בידו, כסדר שהן בקערה, הפרוסה בין שתי השלמות, ויברך
על כל אהודך בכל מעשי ידיך
כאמור פוצח את ידיך לכל חי רצון
**בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמּוֹצֵא
לָחֶם מִן הָאָרֶץ:**

גניח התחתונה מידו, וישארו בידו העליונה והפרוסה, ויברך
**בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר
קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת מַצָּה:**

יבצע משתי המצות כזית מכל אחת, ולא יטבול אותם במלח, ויאכל בהסיבה.
ואם לא היסב, יחזור לאכול, אם לא מצטער.

מרור

לוקחים כזית מרור [עלה גדול אחד]

משקיעים את המרור כולו בחרוסת דווקא, והוא כדעת השו"ע המפורשת. רק שלא ישהה [לא ישאיר] את המרור בתוך החרוסת. ואין צורך לנער החרוסת מהמרור.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר
קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת מְרוֹר:

וכולם אוכלים בלי הסיבה

כורך

לוקח מצה מרור [נהגנו ב'חזרת'] וכורך המצה בין ב' חתיכות מצה טובל בחרוסת ואומר

זָכַר לְמִקְדָּשׁ כְּהִלָּל הַזֶּקֶן שֶׁהָיָה בּוֹרֵכֵן וְאוֹכְלֵן
בְּבֵת אַחַת, לְקַיִּים מָה שֶׁנֶּאֱמַר: עַל מִצְוֹת
וּמְרוֹרִים יֵאָכְלוּהוּ:

וכולם אוכלים בהסיבה

שולחן עורך

6. לא נהגו למזוג הכוס של אליהו הנביא ז"ל
 5. אוכלים את הביצה ואת הזרוע, רק למחרת בסעודת היום
 4. נהגו לאכול כלייה (עקוד/שקיימבה), ר'מו וגם דג קרפיון מטוגן מצופה מקמח מצה
 7. הסלטים לפי ירקות העונה: עיין בסוף ההגדה.
 8. נהגו לאכול בחול המועד כבש בסיר עם תפוחי אדמה מטוגנים בשמן, ולא נהגנו בשום בשר צלי, בין עוף בין בשר בקר וצאן. אמנם בארץ, קצת התרנו בבשר צלי בחול המועד.
 9. נהגנו במצה שרוייה. רחמיך רבים, איגרות. (חוץ ממצת מצוה של הסדר) התבלבלו במנהג להשרות המצה במים: מותר מצה שרוייה [שו"ע] אפילו בשעת אכילת שולחן עורך בליל פסח, אבל לא להשרות מצות הסדר [מצות מצוה – מוציא מצה, כורך, אפיקומן] במים, כי הרי המים מבטלים טעם המצה – אלא אם כן, לזקן או למי שאינו יכול ללעוס. וכך אני וקר שאימא שלי ז"ל, היתה מביאה לשולחן קערה שבה מים, והיו משרים קצת את המצה, לרכך אותה. וכל עוד שאין זו מצת מצוה [של הסדר עצמו] אין חשש. רק באופן שמי שכואב לו שיניים או זקן וחלש, יוכל קצת להשרות. עיין שו"ע.
 10. שותים שכר מדינה [אניזט] בסעודה .
 11. לא אוכלים פירות או עוגיות בסוף הסעודה לשם שנוי (מה נשתנה). לא אוכלים קינוח אחרי סעודת ליל הסדר. [למודי ה']. והטעם הוא כדי להראות שנוי בלילה הזה. [מועדי ה' אנקוואה]
- מברכים מזונות על הספריאס** כדורים של קמח מצה הנילושים על מים וקת ערק/אניזט ועם סוכר ומטוגנים בשמן – אוכלים את זה כל ימי הפסח אבל לא בליל הסדר, שאיננו אוכלים קינוח, היות והקינוח הוא מצת האפיקומן – למודי ה' לר"א אנקוואה ז"ל] **בדעת החיד"א** וברכת מעין שלוש בסוף. עיין קמח סולת בערך ברכת מזונות. וכן כתב הרב הש"ע מהרב המגיד בפ"ה הלכות חמץ ומצה, שדעת ההלכות כרבי עקיבא, שאמר, מותר ללוש עיסה בין שמן ודבש שיש בהם מים, לפי שאע"פ שהם מחמיצים עם תערובת המים, אין ממהרין להחמיץ יותר מהמים לבדן יע"ש. ומטעם זה, ראיתי נכון מקילים ללוש לכתחילה בין הנעשה מצטמוקין שרויים במים, ואין מקפידים בזה, אבל האשכנזים מחמירים. **לא אוכלים ספריאס בליל הסדר, כי הוא קינוח.**

צפון

6. לא הקפדנו לאכול אפיקומן לפני חצות לילה כדעת הרי"ף [שנוולד באזור קונסטנטיין בכפר קלעת חמד].
7. יש תולים חלק מהאפיקומן ויש שתולים מצה שלמה בקיר [מובא בשל"ה]
8. כל אחד לוקח כזית מצה ואוכל בהסיבה.

קודם אכילת האפיקומן כל אחד אומר:

זָכֹר לְקַרְבֵּן פֶּסַח הַנֶּאֱכָל עַל הַשֶּׁבַע.

מותר לאכול רק מים, בלבד שתי כוסות היין האחרונים.

ברך

בעל הבית מכריז: **הב לן גברך**
ועונים: **גברך**

קמים ליטול ידים במים אחרונים

☞ מוזגים כוס שלישי ומברכים ברכת המזון ☞

אֲבָרְכָה אֶת יְהוָה בְּכֹל עֵת תְּמִיד תִּהְלֶתוּ בְּפִי: סוּף דְּבַר הַכֹּל נִשְׁמַע אֶת
הָאֱלֹהִים יָרָא וְאֶת מִצְוֹתָיו שָׁמֹר כִּי זֶה כָּל הָאָדָם: תִּהְלֶת יְהוָה יְדַבֵּר פִּי
וַיְבָרֶךְ כָּל בָּשָׂר שֵׁם קִדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: וְאִנְחֵנו גְּבֻרָה יְהִי מַעֲתָה וְעַד-עוֹלָם
הַלְלוּ-יָהּ: וַיְדַבֵּר אֵלַי זֶה הַשְּׁלֶחֶן אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה:

כל אחד מגביה הכוס מעל טפח [או מול החזה]

בְּרִשׁוֹת לְמַלְכָּא עֲלֵיָהּ קְדִישָׁא
בשבת וברישות שבת מלכתא
ביום טוב וברישות יומא טובא
וברישות כל ישראל
וברישותכם

גְּבֻרָה (בעשרה: אֱלֹהֵינוּ) שְׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ:
בְּרוּךְ (אֱלֹהֵינוּ) שְׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ וּבְטוֹבוֹ הַגָּדוֹל תְּמִיד תְּחִינּוּ:
בְּרוּךְ (אֱלֹהֵינוּ) שְׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ וּבְטוֹבוֹ הַגָּדוֹל תְּמִיד תְּחִינּוּ:

ברוך הוא וברוך שמו וברוך זכרו לעולמי עד

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מִלְּךָ הָעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא מִמַּעֲשֵׂינוּ הַמִּפְרָסֵנוּ וְלֹא
מִצְדָּקוֹתֵינוּ הַמַּעֲדִיף טוֹבוֹ עֲלֵינוּ הָאֵל הַזֶּה אֹתָנוּ וְאֶת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בְּטוֹבוֹ בְּחֵן
בְּחֶסֶד בְּרִיּוֹחַ וּבְרַחֲמִים רַבִּים. נִתֵּן לָחֶם לְכָל-בָּשָׂר. כִּי לְעוֹלָם
חֶסֶדוֹ. וּבְטוֹבוֹ הַגָּדוֹל תְּמִיד לֹא חָסַר לָנוּ וְאֵל יַחֲסֵר לָנוּ מְזוֹן
תְּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד. בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל כִּי הוּא אֵל זָן וּמְפָרֵס
לְכָל-וְשִׁלְחָנוּ עָרוּךְ לְכָל. וְהִתְקִין מַחֲיָה וּמְזוֹן לְכָל-בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר
בָּרָא בְּרַחֲמָיו וּבְרַב חֶסְדּוֹ כְּאִמּוֹר. פּוֹתַח אֶת-יָדָךְ וּמַשְׁבִּיעַ
לְכָל-חַי רְעִיּוֹן. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הַזֶּה הַזֶּה אֵת הַכֹּל:

גִּדְדָה לָךְ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַל שֶׁהִנְחַלְתָּ לְאַבֹּתֵינוּ אֶרֶץ חֲמֹדָה טוֹבָה וְרַחֲבָה בְּרִית וְתוֹרָה חַיִּים וּמוֹזֵן. עַל שֶׁהוֹצֵאתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּפְדִיתָנוּ מִבֵּית עַבְדִּים. וְעַל בְּרִיתְךָ שֶׁחֲתַמְתָּ בְּבִשְׁרָנוּ. וְעַל תּוֹרַתְךָ שֶׁלְּמַדְרַתָּנוּ. וְעַל חֲקֵי רְצוֹנְךָ שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ. וְעַל חַיִּים חַן וְחֶסֶד שֶׁחֻנַּנְתָּנוּ וְעַל אֲכִילַת הַמֶּזֶז שֶׁאַתָּה זָן וּמְפָרְסֵם אֹתָנוּ:

וְעַל הַכֹּל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אָנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אֶת שְׁמֹךְ כְּאִמּוֹר וְאֲכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבִרְכָתְךָ (מוֹגֵין אֶת הַכּוֹס בְּמִילָה אֶת, אִף שֶׁכֵּבֵר מוֹגֵינוּ קוֹדֵם הַזִּמּוּן) אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל-הָאֶרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר נָתַתְּ לָךְ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמְּזוּזִין:

רַחֵם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמּוֹךְ. וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ. וְעַל הַר צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדְךָ. וְעַל הַיְכָלְךָ. וְעַל מְעוֹנֶיךָ. וְעַל דְּבִירְךָ. וְעַל הַבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שְׁמֹךְ עָלָיו. אֲבִינוּ רַעֲנוּ. זוּנְנוּ. פְּרַנְסְנוּ. בְּלַכְלָנוּ. הַרוּיַחְנוּ הַרוּחַ לָנוּ מִהֵרָה מִכָּל-צָרוֹתֵינוּ. וְנֵא אֵל תַּעֲרִיבֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְיָדֵי מַתְנוֹת בָּשָׂר וָדָם. וְלֹא לְיָדֵי הַלְוָאֹתָם. אֲלֹא לְיָדֶיךָ הַמְּלֵאָה וְהַרְחֲבָה. הַעֲשִׂירָה וְהַפְתּוּחָה. שֶׁלֹּא גְבוּשׁ בְּעוֹלָם הַזֶּה. וְלֹא נִפְלָם לְעוֹלָם הַבָּא. וּמְלַכּוֹת בַּיִת דָּוִד מְשִׁיחְךָ תַּחְזוּרְנָה לְמִקּוּמָהּ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ:

בשבת מוסיפים רצח והתלוצצנו יהוה אלהינו במוצאותיך ובמוצאות יום השבועי. השפכת הגדול והקדושי הזה. פי יום גדול וקדוש הוא מלפניך. גשפות בו ונגזרה בו במוצאות חקי רצונך. ואל תהי צרה ויגון ביום מנוחתנו. והראנו בנחת ציון במהרה בימינו. פי אתה הוא בעל הנחמות:

אלהינו ואלהי אבותינו, יעלה ויבוא ויגיש ויגאח וירצה וישמע וישקד ויזכר זכרוננו וזכרון אבותינו, וזכרון ירושלים עירך, וזכרון משיח בן דוד עבדך, וזכרון כל-עמך בית ישראל לפניך, לפליטה לטובה, לחן לתסוד ולרחמים, ביום חג המצות הזה, ביום טוב מקרא קדוש הזה, לרחם בו עלינו ולהושיענו. זכרנו יהוה אלהינו בו לטובה, וסקדנו בו לברכה, והושיענו בו לחיים טובים, בדרך ישועה ורחמים. חום וקנונו וחמל ורחם עלינו, והושיענו פי אליך עינינו, פי אל מלך חנון ורחום אתה:

וְתִבְנֶה יְרוּשָׁלַיִם עִירָךְ בְּמַהֲרָה בְיָמֵינוּ.
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הוֹיָה בְּזִנְהָ בְּרַחֲמֵינוּ בְּזִין יְרוּשָׁלַיִם. אָמֵן.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הוֹיָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, לְעַד הָאֵל אָבֵינוּ, מִלְּפָנֶינוּ,
אֲדִירָנוּ, בּוֹרְאָנוּ, גּוֹאֲלָנוּ, קְדוֹשֵׁנוּ קְדוֹשׁ יַעֲקֹב, רוֹעֵנוּ רוֹעֵה
יִשְׂרָאֵל, הַמֶּלֶךְ הַטּוֹב וְהַמְּטִיב לְכָל, שֶׁבְּכָל יוֹם וְיוֹם הוּא הַיְטִיב
לָנוּ, הוּא מֵיְטִיב לָנוּ, הוּא יֵיטִיב לָנוּ, הוּא גִמְלָנוּ, הוּא גּוֹמְלָנוּ
הוּא יִגְמְלָנוּ לְעַד חַן וְחֶסֶד וְרַחֲמִים וְרִיחוּחַ וְהַצְלָחָה וְכָל־טוֹב וּמְכֹל
טוֹב תִּמְיֵד אֵל יַחֲסֵרְנוּ:

הֲרַחֲמֵן הוּא יִשְׁתַּבַּח עַל פֶּסַח כְּבוֹדוֹ:

הֲרַחֲמֵן הוּא יִשְׁתַּבַּח בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ:

הֲרַחֲמֵן הוּא יִשְׁתַּבַּח בְּנוֹ לְדוֹר דּוֹרִים:

הֲרַחֲמֵן הוּא כִּרְךָ לְעַמּוֹ יְרִים:

הֲרַחֲמֵן הוּא יִתְפָּאֵר בְּנוֹ לְנִצּוּחַ נִצְחִים:

הֲרַחֲמֵן הוּא יִפְרֹנְסֵנוּ בְּכְבוֹד וְלֹא בְבוּזֵי בְהִתֵּר וְלֹא בְאִסּוּר בְּנִחַת וְלֹא
בְצַעַר בְּרוּחַ וְלֹא בְעַמְצוֹם:

הֲרַחֲמֵן הוּא יִתֵּן שְׁלוֹם בֵּינֵינוּ:

הֲרַחֲמֵן הוּא יִשְׁלַח בְּרַכְּהָ רִיחוּחַ וְהַצְלָחָה בְּכָל מַעֲשֵׂה יְדֵינוּ:

הֲרַחֲמֵן הוּא יַצְלִיחַ אֶת דְּרָכֵינוּ:

הֲרַחֲמֵן הוּא יִשְׁפֹּר עַל גְּלוּת מַהֲרָה מֵעַל צְוֹאֲרֵנוּ:

הֲרַחֲמֵן הוּא יוֹלִיכֵנוּ מַהֲרָה קוֹמָמִיּוֹת בְּאֶרֶצְנוּ:

הֲרַחֲמֵן הוּא יִרְפָּאֵנוּ רְפוּאָה שְׁלֵמָה, רְפוּאָה הַנְּפֶשׁ וְרְפוּאָה הַגּוּף וְרְפוּאָה
הַנְּשֵׁמָה:

הֲרַחֲמֵן הוּא יִפְתַּח לָנוּ אֶת יְדוֹ הֲרַחֲבָה:

הֲרַחֲמֵן הוּא יִבְרַךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִמֶּנּוּ בְשֵׁמוֹ הַגָּדוֹל, כָּמוֹ שֶׁנִּתְבְּרָכוּ
אֲבוֹתֵינוּ, אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, בְּכָל מִכַּל כָּל, כִּן יִבְרַךְ אוֹתָנוּ יַחַד בְּרַכְּהָ
שְׁלֵמָה, וְכִן יְהִי רַצוֹן וְנֹאמַר אָמֵן:

הֲרַחֲמֵן הוּא יִפְרֵשׁ עֲלֵינוּ סֶפֶת שְׁלוֹמוֹ:

כְּשֶׁנִּתְרַחֲמֵן הוּא יִנְחִילָנוּ עוֹלָם שְׁכָלוֹ שֶׁבַת וּמְנוּחָה לְחַיֵי הָעוֹלָמִים:

הֲרַחֲמֵן הוּא יִגְיַעֲנוּ לְמוֹעֲדִים וְלִרְגָלִים אַחֲרֵים הַבָּאִים לְקִרְאָתָנוּ
לְשָׁלוֹם:

הַרְחֵמֵן הוּא יִנְחִילֵנו עוֹלָם שְׂכָלוֹ טוֹב:

הַרְחֵמֵן הוּא יִטַע תּוֹרָתוֹ וְאַהֲבָתוֹ בְּלִבֵּנוּ וְתַהֲיֶה יְרֵאתוֹ עַל פְּנֵינוּ לְבִלְתִּי נִקְטָא, וְיִהְיֶה כָּל מַעֲשֵׂינוּ לְשֵׁם שְׁמַיִם:

הַרְחֵמֵן הוּא יַחֲיֵנוּ וְיַצִּילֵנוּ וְיִקְרַבֵּנוּ לְיָמֹת הַמְּשִׁיחַ וְלְבִנְיָן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְלַחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא:

מִגְדוֹל יְשׁוּעוֹת מִלְכּוֹ וְעֵשֶׂה חֶסֶד לְמִשְׁיחוֹ לְדוֹד וְלִזְרַעוֹ עַד עוֹלָם. כְּפִירִים רָשׁוּ וְרַעֲבּוּ וְדָרְשׁוּ יְהוָה לֹא יִחַסְרוּ כָּל טוֹב. נֶעַר הָיִיתִי גַם זְקֵנְתִּי וְלֹא רָאִיתִי צָדִיק נֶעְזֵב וְזָרַעוּ מִבְּקֵשׁ לֶחֶם. כָּל הַיּוֹם חוֹנֵן וּמְלֹוֹה וְזָרַעוּ לְבָרָכָה. מַה שְׂאֲכַלְנוּ יְהוָה לְשַׁבְּעָה, וּמַה שְׁשָׁתִּינוּ יְהוָה לְרַפּוּאָה, וּמַה שְׁהוֹתָרְנוּ יְהוָה לְבָרָכָה, כְּדַכְתִּיב: וַיִּתֵּן לְפָנֵיהֶם וַיֹּאכְלוּ וַיִּזְתְּרוּ כְּדָבָר יְהוָה. בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה עֹשֵׂה שְׁמַיִם וָאָרֶץ. בְּרוּךְ הַגִּבּוֹר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּיהוָה וְהָיָה יְהוָה מִבְּטַחוֹ. יְהוָה עֹז לְעַמּוֹ וַיִּתֵּן יְהוָה יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם. כִּי הַשְּׁבִיעַ נֶפֶשׁ שׁוֹקֵקָה וּנְפֶשׁ רַעֲבָה מִיֵּלֵא טוֹב: הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: עוֹשֵׂה שָׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עֲלֵינוּ וְעַל כָּל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן.

כִּיּוֹן לַפְטוֹר גַּם אֶת כּוֹס רְבִיעִי, וַיְבַרֵךְ, וַיִּשְׁתֶּה בַּהֲסִיבָה:

כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֲשֶׁא וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא.

סְפָרִי הָרִגְוֵן

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא סְפָרִי הַגִּגְוֵן:

יִשְׁתוּ בַּהֲסִיבָה

הלל

6. נהגנו לפתוח את הדלת ב'שפוך חמתך' ולקבל אליהו הנביא ז"ל
7. הרבה נהגו לשיר אחרי הד גדיא את מגילת שיר השירים (של"ה הקדוש)
8. בין לפני ובין אחרי הצות לילה לא אומרים קריאת שמע על המיטה אלא פסוק 'שמע ישראל' והפרק הראשון 'ואהבת' [הרמ"א, כיליל שימורים הוא]
9. משאירים את הביצה והזרוע בקערה עד למחרת ובארץ ישראל אוכלים אותם בסעודת היום. ויקח עמרם ע"פ זה השלחן גיג.
10. אם שבת נופל אחרי יום טוב של פסח, אז אוכלים הביצה והזרוע בסעודת יום השבת

מוזגים כוס רביעי ומגביהים הכוס כל אורך ההלל.
ויאמרו אותו בשמחה ובהתלהבות רבה.

שִׁפְךָ חֶמְתְּךָ אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יִדְעוּךָ וְעַל מַמְלָכוֹת אֲשֶׁר
בְּשִׁמְךָ לֹא קָרְאוּ. כִּי אָכַל אֶת יַעֲקֹב וְאֶת נְוָהוּ הַשְּׁמוּ.

לֹא לָנוּ, יְהוָה, לֹא לָנוּ, כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כְּבוֹד, עַל חֶסְדְּךָ, עַל אֱמֶתְךָ.
לָמָּה יֵאמְרוּ הַגּוֹיִם: אֵיךָ נָא אֱלֹהֵיהֶם. וְאֵלֵהֵינוּ בְּשָׁמַיִם, כֹּל אֲשֶׁר
חָפֵץ עָשָׂה. עֲצִיבֵיהֶם כָּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם. פֶּה לֶחֶם וְלֹא
יִדְבְּרוּ, עֵינָיִם לֶחֶם וְלֹא יֵרְאוּ. אֲזַנָּיִם לֶחֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ, אֵף לֶחֶם
וְלֹא יִרְיחוּן. יְדֵיהֶם וְלֹא יִמְיִשּׁוּן, רַגְלֵיהֶם וְלֹא יִהְלְכוּ, לֹא יִהְגּוּ
בְּגִרּוֹנָם. כְּמוֹתָם יִהְיוּ עֲשִׂיהֶם, כֹּל אֲשֶׁר בְּטַח בָּהֶם. יִשְׂרָאֵל בְּטַח
בִּיהוָה, עֲזָרָם וּמְגַנָּם הוּא. בֵּית אֲהֲרֹן בְּטַחוּ בִּיהוָה עֲזָרָם וּמְגַנָּם
הוּא. יִרְאֵי יְהוָה בְּטַחוּ בִּיהוָה, עֲזָרָם וּמְגַנָּם הוּא.

יְהוָה זְכַרְנוּ יְבָרְךָ, יְבָרְךָ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל, יְבָרְךָ אֶת בֵּית אֲהֲרֹן.
יְבָרְךָ יִרְאֵי יְהוָה, הַקְּטַנִּים עִם הַגְּדֹלִים. יִסַּף יְהוָה עֲלֵיכֶם, עֲלֵיכֶם
וְעַל בְּנֵיכֶם. בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ. הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם
לַיהוָה, וְהָאָרֶץ נָתַן לְבְנֵי אָדָם. לֹא הַמַּתִּים יִהְלְלוּ יָהּ וְלֹא כָּל יַרְדֵּי
דוֹמָה. וְאַנְתְּנוּ נְבָרְךָ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם. הַלְלוּיָהּ.

אֶהְבֵּתִי כִּי יִשְׁמַע יְהוָה, אֶת קוֹלִי תַחֲנוּנָי. כִּי הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבִלְמִי
אֶקְרָא. אֶפְפוּנֵי חֲבָלֵי מוֹת וּמְצָרֵי שְׂאוֹל מְצִאוּנֵי, צָרָה וַיִּגְזֹן אֶמְצָא.
וּבִשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: אֲנִי יְהוָה מִלְּטָה נַפְשִׁי חַנוּן יְהוָה וְצַדִּיק,
וְאֶלְהִינוּ מִרְחָם. שָׁמַר פִּתְאִים יְהוָה, דָּלַתִּי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ. שׁוּבִי נַפְשִׁי
לְמִנוּחַיִכִּי, כִּי יְהוָה גָּמַל עָלַיִכִּי. כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמוֹת, אֶת עֵינַי מִן
דְּמָעָה, אֶת רַגְלֵי מִדְּחִי. אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת חַתִּים.
הֵאֲמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר, אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד. אֲנִי אֶמְרָתִי בְּתַפּוּז: כָּל הָאָדָם
כֹּזֵב.

מָה אָשִׁיב לַיהוָה כָּל תַּגְּמוֹלוֹתַי עָלַי. כּוֹס יִשׁוּעוֹת אֲשָׂא וּבִשֵׁם יְהוָה
אֶקְרָא. נִדְרֵי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה נָא לְכָל עַמּוֹ. יִקַּר בְּעֵינַי יְהוָה
הַמְּוֹתָה לַחֲסִידָיו. אֲנִי יְהוָה כִּי אֲנִי עֲבָדְךָ, אֲנִי עֲבָדְךָ בֶּן אֶמְתָּךְ,
פִּתְחֵת לְמוֹסְרֵי. לֵךְ אֲזַבַּח זִבְחַ תּוֹדָה וּבִשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא. נִדְרֵי לַ
יהוָה אֲשַׁלֵּם, נִגְדָה נָא לְכָל עַמּוֹ. בְּתַצְרוֹת בֵּית יְהוָה, בְּתוֹכִי
יְרוֹשְׁלָיִם. הִלְלוּיָהּ.

הִלְלוּ אֶת יְהוָה כָּל גּוֹיִם, שִׁבְחוּהוּ כָּל הָאֲמִים. כִּי נִבְרַע עָלֵינוּ חֶסֶדוֹ,
וְאֶמֶת יְהוָה לְעוֹלָם. הִלְלוּיָהּ.

הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדוֹ:

יֹאמְרוּ נָא יִשְׂרָאֵל, כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדוֹ:

יֹאמְרוּ נָא בֵּית אֱהֲרֹן, כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדוֹ:

יֹאמְרוּ נָא יִרְאֵי יְהוָה, כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדוֹ:

מִן הַמַּצַּר קָרָאתִי יְהוָה, עֲנָנִי בַמִּרְחַב יְהוָה לִי, לֹא אִירָא מָה
יַעֲשֶׂה לִּי אָדָם. יְהוָה לִי בְּעֲזָרִי וְאֲנִי אֶרְאֶה בְּשִׁנְאָי. טוֹב לַחֲסוֹת בֵּי
מִבְּטַח בְּאָדָם. טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטַח בַּנְּדִיבִים. כָּל גּוֹיִם
סִבְבוּנִי, בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֵם. סִבּוּנִי גַם סִבְבוּנִי, בְּשֵׁם יְהוָה כִּי
אֲמִילֵם. סִבּוּנִי כַדְּבָרִים, דַּעְכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים, בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֵם.
דָּחָה דְחִיתַנִּי לְנֶפֶל, וַיהוָה עֲזָרָנִי. עָזִי וְזִמְרַת יְהוָה וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה.
קוֹל רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאֶהְלִי צַדִּיקִים, יָמִין יְהוָה עֲשֶׂה חֵיל. יָמִין יְהוָה
רוֹמְמָה, יָמִין יְהוָה עֲשֶׂה חֵיל. לֹא אֲמוֹת כִּי אֶחָהּ, וְאֶסְפָּר מַעֲשֵׂי

יְהִי יִסְרָנִי יְיָ, וְלִמּוֹת לֹא נִתְּנָנִי. פָּתְחוּ לִי שַׁעֲרֵי צְדָקָה, אֲבֹא
בָם, אֹרְחָה יְיָ. זֶה הַשַּׁעַר לַיהוָה, צְדִיקִים יָבֹאוּ בוֹ.

אוֹדֶה כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי לִי לִישׁוּעָה. (ב"פ)

אֶבֶן מַאֲסוֹ הַבּוֹנִים הִיְתָה לְרֹאשׁ פְּנֵה. (ב"פ)

מֵאֵת יְהוָה הִיְתָה וְאֵת הִיא נִפְלְאָת בְּעֵינֵינוּ. (ב"פ)

זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נִגִּילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ. (ב"פ)

אֲנִי יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא. אֲנִי יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא.

אֲנִי יְהוָה הַצְּלִיחָה נָא. אֲנִי יְהוָה הַצְּלִיחָה נָא.

בְּרוּךְ הוּא בְּשֵׁם יְהוָה בְּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְהוָה. אֵל יְהוָה וַיָּאָר לָנוּ,
אֲסִרוּ חַג בְּעַבְתֵּימָם, עַד קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ. אֵלֵי אַתָּה וְאוֹדֶה, אֱלֹהֵי
אֲרוֹמְךָ.

הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.

הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.	הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב,
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.	הוֹדוּ לְאֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים,
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.	הוֹדוּ לְאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים,
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.	לְעִשָׂה נִפְלְאוֹת גְּדֹלוֹת לְבָדוֹ,
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.	לְעִשָׂה הַשָּׁמַיִם בְּתַבּוּנָה,
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.	לְרוֹקַע הָאָרֶץ עַל הַמַּיִם,
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.	לְעִשָׂה אוֹרִים גְּדֹלִים,
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.	אֶת הַשָּׁמֶשׁ לְמַמְשָׁלַת בַּיּוֹם,
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.	אֶת הַיָּרֵחַ וְכּוֹכָבִים לְמַמְשָׁלוֹת בַּלַּיְלָה,
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.	לְמַכָּה מִצְרַיִם בְּבַכּוֹרֵיהֶם,
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.	וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם,
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.	בְּיַד תְּזַקֶּה וּבְזָרוּעַ נְטוּיָה,
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.	לְגֹזֵר יָם סוּף לְגֹזְרִים,
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ.	וְהַעֲבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ,

וַנַּעַר פָּרְעָה וַחִילוּ בָיִם סוּף,
 לְמוֹלִיךְ עָמוּ בַמֶּדְבָּר,
 לְמַכָּה מַלְכִים גְּדֹלִים,
 וַיִּהְרַג מַלְכִים אֲדִירִים,
 לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי,
 וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַכְּשֵׁן,
 וַנִּתֵּן אֶרְצָם לְנַחֲלָה,
 נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עֲבָדָיו,
 שֶׁבְשָׁפְלָנוּ זָכַר לָנוּ,
 וַיִּפְרְקֵנוּ מֵאֲרִינֹנוּ,
 נָתַן לָחֶם לְכֹל בָּשָׂר,
 הוֹדוּ לְאֵל הַשָּׁמַיִם,
 כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדּוֹ .
 כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדּוֹ .
 כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדּוֹ .
 כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדּוֹ .
 כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדּוֹ .
 כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדּוֹ .
 כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדּוֹ .
 כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדּוֹ .
 כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדּוֹ .
 כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדּוֹ .
 כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדּוֹ .
 כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדּוֹ .

נִשְׁמַת כָּל חַי תִּבְרָךְ אֶת שִׁמְךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְרוּחַ כָּל בָּשָׂר תִּתְפָּאֵר
 וְתִרְוַמֶם זְכָרְךָ מִלִּפְנֵי תְּמִיד, מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אִתָּה אֵל,
 וּמִבְּלַעֲדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ, פּוֹדֶה וּמַצִּיל, וְעוֹנֶה וּמְרַחֵם,
 בְּכֹל עֵת צָרָה וְצוּקָה. אֵין לָנוּ מֶלֶךְ עוֹזֵר וְסוֹמֵךְ אֶלָּא אַתָּה .

אֱלֹהֵי הָרֵאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים, אֱלוֹת כָּל בְּרִיּוֹת, אֲדוֹן כָּל תּוֹלְדוֹת,
 הַמְּהַלֵּל בְּכֹל הַתְּשׁוּבָהּ, הַמְּנַהֵג עוֹלָמוֹ בְּחֶסֶד וּבְרִיּוֹתָיו בְּרַחֲמִים.
 וַיְהוֶה עַר לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן. הַמְּעוֹרֵר יְשׁוּנִים וְהַמְּקִיץ גְּרֹדְמִים ,
 מְחַיֶּה מֵתִים, וְרוֹפֵא חוֹלִים, פּוֹקֵחַ עִוְרִים, וְזוֹקֵף כְּפוּפִים, הַמְּשִׁיחַ
 אֱלֹהִים, וְהַמְּפַעֵנֵת גַּעְלָמִים, וְלֵךְ לְבָדֵךְ אֲנַחְנוּ מוֹדִים .

וְאֵלוּ פִּינוּ מֶלֶא שִׁירָה כָּיָם, וְלִשׁוֹנֵנוּ רִנָּה כְּהַמּוֹן גְּלִי, וְשִׁפְתוֹתֵינוּ
 שֹׁבַח כְּמִרְחַבֵי רִקִיעַ, וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת כְּשֶׁמֶשׁ וּכְיָרַח, וַיְדִינוּ
 פְּרוּשׁוֹת כְּנִשְׂרֵי שָׁמַיִם, וְרַגְלֵינוּ קָלוֹת כְּאֵילוֹת, אֵין אָנוּ מִסְּפִיקִין
 לְהוֹדוֹת לְךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, וְלִבְרָךְ אֶת שִׁמְךָ מִלִּפְנֵינוּ, עַל אַחַת מֵאֵלֶּף
 אֵלְפֵי אֵלְפִים וְרוֹב רַבֵי רַבּוֹת, פְּעָמִים הַשׁוֹבוֹת גְּסִים וְנִפְלְאוֹת
 שְׁעָשִׂיתָ עִמָּנוּ וְעַם אֲבוֹתֵינוּ.

מִלְפָּנִים מִמַּצְרִים וְאַלְתָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, מִבַּיִת עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ.
בְּרַעַב זָנַתְנוּ, וּבְשֹׁבַע כָּל־כַּלְתָּנוּ, מִחֶרֶב הִצַּלְתָּנוּ, מִדָּבָר מִלְטָתָנוּ,
וּמִחֲלָאִים רָעִים וְרַבִּים דָּלִיתָנוּ. עַד הִנֵּה עֲזָרוּנוּ רַחֲמֶיךָ וְלֹא עֲזָבוּנוּ
חֲסָדֶיךָ. עַל בֶּן אֲבִרִים שִׁפְלָגְתָּ בָּנוּ, וְרוּחַ וּנְשָׁמָה שִׁנַּפְחָתָּ בְּאַפֵּינוּ,
וְלִשׁוֹן אֲשֶׁר שָׁמַתָּ בְּפִינוּ, הֵן הֵם יָדוּ וַיִּבְרְכוּ, וַיִּשְׂבְּחוּ, וַיִּפְאֲרוּ
וַיִּשׁוּרְרוּ אֶת שִׁמְךָ מִלִּבְנוּ תְּמִיד.

כִּי כָל פֶּה לֵךְ יוֹדֶה, וְכָל לִשׁוֹן לֵךְ תִּשְׁבַּח, וְכָל עֵין לֵךְ תִּצְפֶּה, וְכָל
בֶּרֶךְ לֵךְ תִּכְרַע, וְכָל קוֹמָה לִפְנֶיךָ תִּשְׁתַּחֲוֶה, וְהִלְבְּבוּת יִירָאוּךָ וְכָל
הַקָּרֵב וּכְלִיּוֹת יִזְמְרוּ לְשִׁמְךָ, כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר:

כָּל עֲצַמְתִּי תֹאמַרְנָה יְהוָה מִי כָמוֹךָ: מִצִּיל עֲנִי מִחֶזֶק מִכּוֹנֵן, וְעֲנִי
וְאֲבִיוֹן מִגִּזְלוֹ. שׁוֹעֵת עֲנִיִּים אַתָּה תִּשְׁמַע, צַעֲקַת תְּדַל תִּאֲזִין
תִּקְשִׁיב וְתוֹשִׁיעַ. וְכַתּוּב: רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּיהוָה, לַיִּשְׂרָאֵל נִאֲוָה
תִּהְיֶה.

בְּפִי יִשְׂרָאֵל תִּתְרוֹמֵם,
וּבִשְׁפָתַי צַדִּיקִים תִּתְבָּרַךְ,
וּבְלִשׁוֹן חֲסִידִים תִּתְקַדֵּשׁ,
וּבְקָרֵב קְדוֹשִׁים תִּתְהַלֵּל.

בְּמִקְהֵלוֹת רַבּוֹת עָמַד בֵּית יִשְׂרָאֵל, שָׁפֵן חוֹבֵת כָּל הַיְצוּרִים
לִפְנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְהוֹדוֹת, לְהַלֵּל, לְשַׁבַּח,
לְפָאֵר, לְרוֹמֵם, לְהַדְר, וּלְנַצַּח, עַל כָּל דְּבָרֵי שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת דָּוִד
בֶּן יִשִׁי עֲבָדֶךָ מְשִׁיחֶךָ.

וּבְכֵן, יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לְעַד מִלִּבְנוּ הָאֵל הַמְלִיךָ הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ
בְּשָׁמַיִם וּבְאָרֶץ, כִּי לֵךְ נִאֲוָה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם
וָעֶד, שִׁיר, וּשְׁבָחָה, הַלֵּל, וְזִמְרָה, עֵז, וּמְמִשְׁלָה, נִצַּח, גְּדֻלָּה, גְּבוּרָה,
תְּהִלָּה, וְתִפְאֳרָת, קִדְשָׁה, וּמַלְכוּת. בְּרִכּוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל
וְהַקְּדוֹשׁ, וּמֵעוֹלָם וָעֶד עוֹלָם אַתָּה אֵל:

יְהַלְלוּךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כָּל מַעֲשֵׂיךָ, וְחִסְדֵיךָ וְצַדִּיקִים עוֹשֵׂי רְצוֹנְךָ,
וְעַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כּוֹלֵם בְּרָנָה יוֹדוּ וַיְבָרְכוּ וַיִּשְׂבְּחוּ וַיִּפְאָרוּ אֶת
שֵׁם כְּבוֹדְךָ. כִּי לָךְ טוֹב לְהוֹדוֹת וּלְשַׁמֵּךְ נֶאֱמָר לְזַמֵּר, וּמִן הָעוֹלָם וְעַד
הָעוֹלָם אַתָּה אֵל:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מֶלֶךְ מְהֻלָּל בְּתַשְׁבְּחוֹת:

☞ שוּתִים כּוֹס רְבִיעֵי בַהֲסִיבָה ☞

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, עַל הַנְּפֹן וְעַל פְּרֵי הַנְּפֹן, וְעַל
תְּנוּבַת הַשָּׂדֶה, וְעַל אֶרֶץ הַמְּדֵה טוֹבָה וּרְחֹבָה שְׂרָצִית וְהַנְּחַלֵּת
לְאֲבוֹתֵינוּ, לֶאֱכֹל מִפְּרִיָּהּ וּלְשַׁבֵּעַ מִטּוֹבָהּ. רַחֵם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ
וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ, וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ, וְעַל צִיּוֹן מְשֻׁכֵּן כְּבוֹדְךָ, וְעַל
מִזְבְּחֶךָ, וְעַל הַיְכָלְךָ. וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ.
וְהַעֲלֵנוּ לְתוֹכָהּ וְשִׁמְחָנוּ בְּבִנְיָנָהּ. וּנְבָרְכֶךָ עָלֶיךָ בְּקִדְשָׁהּ וּבְמַהֲרָה
(בְּשַׁנַּת וּנְחַמְנוּ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה) וְשִׁמְחָנוּ בְּיוֹם חַג הַמִּצּוֹת הַזֶּה, בְּיוֹם טוֹב
מְקַרָּא קֹדֶשׁ הַזֶּה. כִּי אַתָּה טוֹב וּמְטִיב לְכָל וְנֹדֵדָה לָךְ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
עַל הָאָרֶץ וְעַל פְּרֵי גִפְנֶיהָ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה עַל הָאָרֶץ וְעַל פְּרֵי
גִפְנֶיהָ.

6. נהגנו לקרוא שיר השירים אחרי 'חד גדיא'
3. לומדים פירושי ההגדה עד להירדם
2. לא מברכים ברכת המפיל לפני השינה אלא רק פסוק שמע ישראל ופרשה הראשונה
7. שומרים את הרוע עד לשנה הבאה
5. תולים מצה בקיר, במוצאי יום טוב ראשון
1. במוצאי יום טוב שאינו חל במוצאי שבת, לא מוזגים את כוס ההבדלה ולא ממלאים את הכוס עד שיישפך מגידותיו, כי אין ענין אליהו הנביא ז"ל וגם של הצלחה במוצאי חג רגיל.
2. נשים ונערות יכולות לשתות מכוס ההבדלה בליל מוצאי יום טוב רגיל [שאינו במוצאי שבת].

נרצה

חסל סדור פסח כהלכתו, ככל משפטו וחקתו.

לשנה הפאה פירושלים.
בארץ ישראל אומרים:
לשנה הפאה פירושלים הפנויה.

חד גדיא, חד גדיא דזבין אפא בתרי זווי, חד גדיא, חד גדיא.
ואתא שונגרא ואכלה לגדיא, דזבין אפא בתרי זווי, חד גדיא, חד גדיא.
ואתא כלפא ונשד לשונגרא, דאכלה לגדיא, דזבין אפא בתרי זווי, חד גדיא,
חד גדיא.

ואתא חוטרא והפה לכלפא, דנשד לשונגרא, דאכלה לגדיא, דזבין אפא
בתרי זווי, חד גדיא, חד גדיא.

ואתא נורא ושרף לחוטרא, דהפה לכלפא, דנשד לשונגרא, דאכלה לגדיא,
דזבין אפא בתרי זווי, חד גדיא, חד גדיא.

ואתא מיא וכבה לגורא, דשרף לחוטרא, דהפה לכלפא, דנשד לשונגרא,
דאכלה לגדיא, דזבין אפא בתרי זווי, חד גדיא, חד גדיא.

ואתא תורא ושחה למיא, דכבה לגורא, דשרף לחוטרא, דהפה לכלפא,
דנשד לשונגרא, דאכלה לגדיא, דזבין אפא בתרי זווי, חד גדיא, חד גדיא.

ואתא השוחט ושחה לתורא, דשחה למיא, דכבה לגורא, דשרף לחוטרא,
דהפה לכלפא, דנשד לשונגרא, דאכלה לגדיא, דזבין אפא בתרי זווי, חד
גדיא, חד גדיא.

ואתא מלאך הפות ושחה לשוחט, דשחה לתורא, דשחה למיא, דכבה
לגורא, דשרף לחוטרא, דהפה לכלפא, דנשד לשונגרא, דאכלה לגדיא,
דזבין אפא בתרי זווי, חד גדיא, חד גדיא.

ואתא תקדוש ברוד הוא ושחה למלאך הפות, דשחה לשוחט, דשחה
לתורא, דשחה למיא, דכבה לגורא, דשרף לחוטרא, דהפה לכלפא, דנשד
לשונגרא, דאכלה לגדיא, דזבין אפא בתרי זווי, חד גדיא, חד גדיא.

ואתא תקדוש ברוד הוא ושחה למלאך הפות, דשחה לשוחט, דשחה
לתורא, דשחה למיא, דכבה לגורא, דשרף לחוטרא, דהפה לכלפא, דנשד
לשונגרא, דאכלה לגדיא, דזבין אפא בתרי זווי, חד גדיא, חד גדיא.

ואתא תקדוש ברוד הוא ושחה למלאך הפות, דשחה לשוחט, דשחה
לתורא, דשחה למיא, דכבה לגורא, דשרף לחוטרא, דהפה לכלפא, דנשד
לשונגרא, דאכלה לגדיא, דזבין אפא בתרי זווי, חד גדיא, חד גדיא.

אחד מי יודע? אחד אני יודע: אחד אלהינו שבשמים ובארץ.
שנים מי יודע? שנים אני יודע: שני לחות הברית. אחד אלהינו שבשמים
ובארץ.

שלושה מי יודע? שלושה אני יודע: שלושה אבות, שני לחות הברית, אחד
אלהינו שבשמים ובארץ

ארבע מי יודע? ארבע אני יודע: ארבע אמהות, שלושה אבות, שני לחות
הברית, אחד אלהינו שבשמים ובארץ

חמשה מי יודע? חמשה אני יודע: חמשה חומשי תורה, ארבע אמהות,
שלושה אבות, שני לחות הברית, אחד אלהינו שבשמים ובארץ

ששה מי יודע? ששה אני יודע: ששה סדרי משנה, חמשה חומשי תורה,
ארבע אמהות, שלושה אבות, שני לחות הברית, אחד אלהינו שבשמים
ובארץ

שבעה מי יודע? שבעה אני יודע: שבעה ימי שבתא, ששה סדרי משנה,
חמשה חומשי תורה, ארבע אמהות, שלושה אבות, שני לחות הברית, אחד
אלהינו שבשמים ובארץ

שמונה מי יודע? שמונה אני יודע: שמונה ימי מילה, שבעה ימי שבתא,
ששה סדרי משנה, חמשה חומשי תורה, ארבע אמהות, שלושה אבות, שני
לחות הברית, אחד אלהינו שבשמים ובארץ

תשעה מי יודע? תשעה אני יודע: תשעה ירחי לדה, שמונה ימי מילה, שבעה
ימי שבתא, ששה סדרי משנה, חמשה חומשי תורה, ארבע אמהות, שלושה
אבות, שני לחות הברית, אחד אלהינו שבשמים ובארץ

עשרה מי יודע? עשרה אני יודע: עשרה דבריא, תשעה ירחי לדה, שמונה
ימי מילה, שבעה ימי שבתא, ששה סדרי משנה, חמשה חומשי תורה,
ארבע אמהות, שלושה אבות, שני לחות הברית, אחד אלהינו שבשמים
ובארץ

אחד עשר מי יודע? אחד עשר אני יודע: אחד עשר כוכביא, עשרה דבריא,
תשעה ירחי לדה, שמונה ימי מילה, שבעה ימי שבתא, ששה סדרי משנה,
חמשה חומשי תורה, ארבע אמהות, שלושה אבות, שני לחות הברית, אחד
אלהינו שבשמים ובארץ

שנים עשר מי יודע? שנים עשר אני יודע: שנים עשר שבטיא, אחד עשר
כוכביא, עשרה דבריא, תשעה ירחי לדה, שמונה ימי מילה, שבעה ימי
שבתא, ששה סדרי משנה, חמשה חומשי תורה, ארבע אמהות, שלושה
אבות, שני לחות הברית, אחד אלהינו שבשמים ובארץ

שלושה עשר מי יודע? שלושה עשר אני יודע: שלושה עשר מדיא. שנים עשר
שבטיא, אחד עשר כוכביא, עשרה דבריא, תשעה ירחי לדה, שמונה ימי
מילה, שבעה ימי שבתא, ששה סדרי משנה, חמשה חומשי תורה, ארבע
אמהות, שלושה אבות, שני לחות הברית, אחד אלהינו שבשמים ובארץ

מוצאי פסח:

6. מניחים בכל פינות חדרי הבית עלי פול/דשא ועליהם קצת חלב במוצאי פסח, מניחים בפינות הבית, עלי פולים טריים (או/ודשא) ושופכים עליהם קצת חלב עד למחרת. גם מניחים על נברשות. והוא חיזוק באמונת תחיית המתים (זה השולחן).
7. מדליקים נר שמן זית עם חלב ותכשיטי זהב מדליקין נר שמן ומוסיפים בו קצת חלב ותכשיטי זהב (כמו בר"ח ניסן), בצלחת, על השולחן. גם מניחים בצלחת, קצת מתוק כמו תמרים, או דבש וריבה.
8. יש שנהגו לסדר כלי פסח ומיד אח"כ לאכול כוסכוס חלבי, ויש שהחמירו לאכול חמץ רק למחרת אחרי חצות היום ואז לאכול כוסכוס חלבי.
9. ממתנינים עד למחרת אחרי חצות, כדי לאכול תבשיל הקוסקוס חלבי, ושותים חלב לבן. והוא סעודת ה-אסרו חג. ואזהרה למחרת, היא מהרמ"א, כדי לא לערבב בין כלים של פסח לכלי חמץ. ורבי רחמים נהווי זצ"ל היה מתלונן על אלו באלג'יריה, שהיו עוברים על איסור דאורייתא, והיו אוכלים חמץ, כבר בשעות הצהריים ליום ה' של פסח (עדיין יום טוב !!) או היו הולכים אצל הערבי כדי לקנות קמח (!)

אם מגביהים הזרוע כשאומרים 'פסח שהיו אבותינו אוכלים'

ויש שמגביהים את הזרוע כל אחד ואחד, ולא חוששים לאוכל קדשים בחוץ, מכיוון שלא אומר, "פסח זה" (דווקא), אלא פסח שהיו אבותינו וכו'... ולא דומה לפסקאות הבאות שהם, "מצה זו" ו-מרור זה". עיין מהרי"ל ולשוון רש"י על פסחים דקט"ז ע"ב, ששם מופיע ב' לשונות: לא צריך להגביה (ולא כתוב אסור כדף נ"ד בענין קניית בשר ליום טוב ואמירתו בשר זה לפסח) בגלל שלא כתוב, "זה" או, "זו", ושפסח אף שהוא זכר בעלמא (לדעת רבינו פרץ המובא בטור תע"ג ס' ה' ו' ז'), יש לחשוש לומר 'פסח זה' וכאילו מראה שאוכל קדשים בחוץ. גם מובא במאירי שאין צריך להגביה הזרוע שמא יאמרו בשר פסח הוא ונראה כאוכל קדשים בחוץ. וראינו אותה מידה בענין זכר למחצית השקל' בל יאמר 'זה למחצית השקל' והקצה את המעות האלו לבית המקדש וקידש אותם.

אמנם, ראייה שאמירה 'זה' אינו נחשב לכלום, שהרי בהפרשת חלה אומרים 'הרי זו חלה', ובכל זאת, פחות מכשיעור [שיעור בעלמא לדעת הרחיד"א] אין הקדש בהפרשה, ומותר לזרוק את החלה לפח [מעוטף].

רוב הראשונים כתבו כנוסח הגמרא שאין זה אסור אלא לא צריך. גם דעת רש"י ותוספות היא שאיסור בעת הקנייה לומר בשר זה לפסח, בבחמה חיה או שחוטא.

ועוד, בענין איסור הגבהת הזרוע ב'פסח', הוא לפי דעת רש"י ורשב"ם, שנוסח הגמרא הוא: אמר רבא מצה צריך להגביה ומרור צריך להגביה, בשר א"צ להגביה ולא עוב אלא שנראה כאוכל קדשים בחוץ. ע"כ. מבואר לפי רש"י ורשב"ם שיש ב' טעמים:

1. שאין צורך להגביה הבשר [ולא נקטו כסברת ה"ט"ז שכל העושה ואינו צריך הרי מעשה הדיוט הוא, שהרי לא פירשו כך רוב הראשונים]

1

2. נראה כאוכל קדשים בחוץ.

אמנם, מהרי"ל בשו"ת ס' נח ו', מביא הגאונים ושורה של ראשונים [רבינו חננאל, הרי"ף, הסמ"ג, הרא"ש, רבינו יונה, שבלי הלקט, מהר"ם חלאווה, המאורות] שאינם גורסים את הגמרא כמו רש"י ורשב"ם אלא בנוסח זה:

אמר רבא מצה צריך להגביה ומרור צריך להגביה בשר א"צ להגביה מפני שנראה כאוכל קדשים בחוץ. ומהרי"ל מפרש שלדעת הגאונים והראשונים אלו אין איסור בהגבהת הבשר כלל. גם הגאונים, הסמ"ג ועוד ראשונים סברתם היא, שאיסור הגבהת הבשר היא בבשר חי, ולא בבשר שחוט. אם כן, לדעת הגאונים, לומר בשר זה לפסח על בחמה שחוטא, אינו אסור ומותר.

יש להזכיר מנהג המובא בשבלי הלקט (ס' ריח) שבעת אמירת 'אחר הפסח אפיקומן' יש להגביה החצי מצה, ויש בכך רמז שהוא זכר לפסח. [עיי' בשבלי הלקט שם]. וכן חיזק המנהג הזה הבן איש חי עצמו (פר' צו ס' לג) כי הוא מנהג יפה. וכ"כ המטה משה בשם התניא [שו"ת הלכה]. ותמוהה שלא חששו באוכל קדשים בחוץ, היות שאפיקומן רמז לפסח הנאכל על השבע [כך מובא בבירור להלכה בשו"ע ס' תעז].

גם לדעת הרשב"ץ בפירושו 'מה נשתנה', מותר לאכול בשר מבושל [שלוך] לפני קרבן פסח. ולכן, יש שבישלו את הזרוע ברי'מו, ויוצא מכל ספק.

ואלו דברי מרן השו"ע בס' תסט אסור לומר על שום בהמה, בין חיה בין שחוטה, "בשר זה לפסח", לפי שנראה שהקדישו מחיים לקרבן פסח ונמצא אוכל קדשים בחוץ. אלא יאמר: בשר זה ליום טוב:

ובסימן תע"ז פוסק השו"ע: מקום שנהגו לאכול צלי בלילי פסחים אוכלים מקום שנהגו שלא לאכול אין אוכלין גזירה שמה יאמרו בשר פסח הוא ובכל מקום אסור לאכול שה צלוי כולו כאחד בלילה זה מפני שנראה כאוכל קדשים בחוץ ואם היה מחותך או שחטר ממנו אבר או שלק בו אבר והוא מחובר הרי זה מותר במקום שנהגו. עכ"ל.

מדברי השו"ע מבואר שחשש שנראה כאוכל קדשים בחוץ הוא בבי' אופנים: הכרה [בשר זה לפסח – בשר פסח הוא, והוא דמי לפסח זה] שה או כבש צלוי כולו

אמנם, דווקא בהגדה של פסח הנוסח הוא 'פסח שהיו אוכלין אבותינו' והשמיטו התיבה 'זה'. כך שהוא זכר בעלמא [ואף לדברי רמב"ם ע"פ רבי ממש"ח אלפאסי, גם בזמן הבית, לא היו מגביהים הקרבן, כי לא שייך להרים כל גוף הכבש. ספר כרוב ממשח דף קי"ז ע"א. משמע מדבריו, אם כל גופו לא ראוי, וחשש שיגיד פסח זה' בזמננו וגו' שיראה כאוכל קדשים בחוץ, הרי שחלק אחד אינו איסור. ועיי' שמה]. ואין חשש כלל לאוכל קדשים בחוץ אם הוא אבר אחד ולא כולו, כדברי השו"ע. ולכן, דברי רבא, שאין צריך להגביה הבשר [פסחים קט"ז]: משמע לפי דעת השו"ע, כולו, ולא אבר אחד כמו שנהגו.

עולה מכל האמור שאפשר שכן מותר בהחלט להגביה הזרוע שהוא זכר בעלמא, ועוד אם הוא מבושל קודם הצלייה, ועוד שהוא אבר אחד ולא כולו, ועוד שאין אמירה מפורשת בתיבה 'פסח זה'. וראיה לדבר, שכשמגביהים הזרוע לא אומרים דבר אלא רק מרימים הזרוע. ויש להיזהר מלכנות מנהגים בשם 'מנהג בורות' כי ראינו שכך קרא רבי שלמה אבולכיר [הגהות לספר זה השולחן גג' בענין להשליך על הרצפה המרור ב'מרור זה'] ובכל זאת ראינו רבנים ופוסקים גדולים כעיי' סידי פרג' חלימי' זל, שהיה נוהג גם להשליך את המרור על הרצפה.

ועוד דבר, שבישעת הגבהת קערת הסדר ב'אתמול' [ולנוהגים ב'הא לחמא עניא'] חלק גדול מהפוסקים לא חששו להוציא הזרוע מהקערה, היות היה חשש שייראה כאוכל קדשים בחוץ [לבית המקדש]. ולסיים, נעיר שלא הרמב"ם ולא השו"ע הביאו דברי לשון הגמרא שאין צורך להגביה הזרוע, ולא הביאו שיש איסור או נראה כאוכל קדשים בחוץ.

גם לטוענים שלא מרימים הזרוע פן אנשים וילדים יאמינו שלהקב"ה יש זרוע של כבש (...), יש גם להעיר שחסה היא לא כ"כ מרירה ואינה שווה לכל השעבוד והמרירות של הגלות, גם לא הכרפס הוא לא כתונת של יוסף, וגם האפיקומן אין לה טעם קרבן הפסח, ואין לה כ"כ טעם של בשר. והרי, נבטל ח"ו את כל הסדר? אלא יש צורך להסביר דווקא המנהגים האלו והוא קיום מצוות והגדת לבנד ביום ההוא לאמר.

אמנם, כנראה שהשתרבה המנהג הגבהת הזרוע כפיסקאת 'זרועו נטויה', להגבהת הזרוע ב'פסח'. ושם ואל תעשה עדיף. [זית"א]

סלטים [רק של פסח]:

- לבבות ארטישוק חי: חתוכות, מלח, שמן, הריסה, לימון
- שומר: שמן, הריסה, מלח, לימון
- סלק אדום [כמו כל השנה]: פטרוזיליה, שום, מלח, חומץ ולימון
- שוקשוקה: יותר פלפל ירוק מפלפל אדום, שום, מלח, שמן
- סלטא משייאה [כמו כל השנה על הגז]: מלח, שמן, שום
- אנשובי
- פלפלים חרפים
- לפת: שום, הריסה, שמן, מלח, לימון
- פול ירוק: בפלפל שחור ומלח
- תפוחי אדמה: עם בצל ירוק, שמן, חומץ, מלח, פלפל שחור
- עגבניות מלפפון וגמבה ירוקה, שמן, פלפל שחור, מלח, חומץ
- חצילים מוטוגנים במחבט

דג קרפיון מוטוגן: פרוסות, מוטובל בקמח מצה, מלח

מנה עיקרית:

ליל הסדר:

- ר'מו: מרק הוא כמו הכוסכוס: שמן בסיר, בצל שלם, בשר שריר [8] עם עצמות מוח, לזהב קצת הבשר, מים עד למעלה מהבשר, לכסות ולהמתין שיתבשל טוב על אש גדולה [לבדוק עם סכין] להוסיף הירקות: חרשוף [לנקות טוב לפני וגם בחומץ או מי סבון], תחתיות ארטישוק [להניח אותם בסוף] פולים טריים עם כמה קליפות, קישואים, לפת [עם אפשר לפת צהוב], על אש בינונית עש שיתבשל טוב. לכבות הגז, ולהוסיף מלח ופלפל שחור. במשך הסדר לפני ליטול ידים [רחצה] לשבור מצות בסיר ולכסות הסיר עד הסעודה. להוציא המצה מהסיר ואז להגיש עם הירקות והבשר.
- קלייאה: בשר ראש, [מעיים = קשקע אמיתית ונקי], בשר שריר [8], רגל, עם תפוח אדמה חתוך ל2 או 4 חלקים, מלח, שמן, ובסוף כשמבושל טוב, להוסיף כפית הריסה.

שאר מתכונות [חלקית]

- ספריאס: 500 גרם קמח מצה, סוכר, ביצה [3 רק חלבון] להקפיץ החלמון ולערבב אח"כ, לטגן במחבט עם שמן - אפשר להוסיף חתיכות תפוח עץ, אגס.
- טגין פול ירוק: פולים ירוקים עם קליפתם, חתוכים, ובשר שריר (8) ביחד עם שום, מלח ופלפל שחור ושמן. עם קצת מים.
- פול או גרנון: פולים ירוקים עם תחתיות ארטישוק ובשר (8) ביחד עם שום, מלח ופלפל שחור ושמן. עם קצת מים.
- קפטה [בולט] עם אפונה: בולט בשמן במחבט [בצל, ביצה, פלפל שחור ומלח] ואח"כ לבשל בסיר עם אפונה ובצל חתוך
- עוף בסיר: שמן, שום, מלח, פלפל שחור, בלי מים [לכסות]

